

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

“ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У
СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ”

Студентка II курсу магістратури заочної
форми навчання спеціальності 281 “Публічне
управління та адміністрування” освітньо-
професійної програми “Публічне управління
та адміністрування”
Прокоф'єва Владислава Михайлівна

Науковий керівник
к.е.н., доц. Мордас Ірина Василівна

Засвідчую, що в цій кваліфікаційній роботі
немає запозичень із праць інших авторів без
відповідних посилань

Студент

(підпис)

Робота допущена до захисту в екзаменаційній комісії рішенням кафедри
публічної політики від “07 12 2023р., протокол № 10.”

Завідувач кафедри публічної політики, доктор юридичних наук, доцент,
Корчак Наталія Миколаївна

(підпис)

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Прокоф'єва В. М. Шляхи підвищення ефективності державної політики у сфері запобігання та протидії корупції. – Кваліфікаційна магістерська робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна магістерська робота на здобуття ступеня вищої освіти другого (магістерського) рівня галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування», спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування». – Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, 2023.

Досліджено основні детермінанти корупції та особливості корупційних проявів в державі. Здійснено аналіз державних механізмів запобігання корупції в системі публічного управління. Виявлено сутність та специфіку антикорупційного законодавства України. Проаналізовано державні механізми реалізації антикорупційної політики в Україні. Досліджено особливості взаємодії держави та громадянського суспільства у сфері запобігання та протидії корупції. Досліджено зарубіжний досвід запобігання корупції. Розроблено шляхи удосконалення організаційно-правових та інституційних механізмів державної антикорупційної політики в Україні.

Ключові слова: публічне управління, громадянське суспільство, запобігання корупції, антикорупційна політика, протидія корупції, антикорупційне законодавство, зарубіжний досвід.

ANNOTATION

Prokofieva V. M. Ways to increase the effectiveness of state policy in the field of preventing and combating corruption. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Qualifying scientific work for obtaining an educational degree at the second level of higher education (Master's degree), field of study: 28 –Public Management and Administration, specialty: 281 –Public Management and Administration. – Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, 2023.

The main determinants of corruption and peculiarities of corruption manifestations in the state have been studied. An analysis of state mechanisms for preventing corruption in the public administration system was carried out. The essence and specifics of the anti-corruption legislation of Ukraine have been revealed. State mechanisms for implementing anti-corruption policy in Ukraine are analyzed. Peculiarities of interaction between the state and civil society in the field of prevention and counteraction of corruption have been studied. The foreign experience of corruption prevention was studied. Ways to improve the organizational, legal and institutional mechanisms of state anti-corruption policy in Ukraine have been developed.

Keywords: public administration, civil society, prevention of corruption, anti-corruption policy, anti-corruption, anti-corruption legislation, foreign experience.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ.....	9
1.1. Основні детермінанти корупції та особливості корупційних проявів в державі.....	9
1.2. Державні механізми запобігання корупції в системі публічного управління.....	19
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ НОРАТИВНО-ПРАВОВИХ ТА ІНСТИТУЦІЙНИХ ЗАСАД ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ	30
2.1. Особливості антикорупційного законодавства України	30
2.2. Державні механізми реалізації антикорупційної політики в Україні	38
2.3. Взаємодія держави та громадянського суспільства у сфері запобігання та протидії корупції.....	47
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ.....	53
3.1. Зарубіжний досвід запобігання корупції: принципи та механізми	53
3.2. Модернізація інституційних механізмів запобігання корупції в Україні	66
3.3. Шляхи удосконалення організаційно-правових механізмів державної антикорупційної політики в Україні	73
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	85

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Корупція – глобальне явище, яке становить значну загрозу розвитку людства. Це явище призводить до активізації використання засобів захисту світової спільноти, оскільки корупційні схеми постійно модернізуються та щодня знаходять нові форми, і наголошую на необхідності постійного оновлення підходів до виявлення корупційних правопорушень. Так, практика протидії корупції проявляється у великій кількості міжнародних антикорупційних ініціатив, у сфері протидії корупції сприяє розробці основоположних міжнародних документів, а саме прийняттю цілого комплексу підготовлених та прийнятих міжнародно-правових актів. Організацією Об'єднаних Націй, Організацією економічного співробітництва та розвитку, а також Радою Європи, Європейським Союзом тощо. Їхнім призначенням було встановлено загальні стандарти боротьби з корупцією шляхом забезпечення виконання антикорупційного законодавства на національному рівні.

Необхідність комплексного вивчення *Acquis communautaire* ЄС для обґрунтування євроінтеграційного курсу нашої країни в економічному співробітництві та політики проведення більш масштабних, нових наукових досліджень на державному рівні, спрямованих на забезпечення розвитку взаємовигідних співробітництво. Тому необхідна співпраця як у рамках двостороннього, так і багатостороннього міжнародно-договірного регулювання, необхідно усунути різні перешкоди на шляху інтеграційного курсу. Тому є нагальна потреба у розробці ефективного механізму запобігання та протидії корупції в нашій державі.

Сьогодні в контексті розвитку нашої держави наукові розробки з питань боротьби з корупцією набувають особливого значення. Дослідники В. Литвиненко та П. Пригунов розглядають концепцію адміністративно-правового захисту від корупції в Україні. Г. Атаманчук, В. Борис, С. Серьогін розглядають теоретичний напрямок щодо термінологічного визначення корупції та

співвідношення дотичних понять у цій сфері. Дослідники В. Громовий та І. Гриньова подбали про загальну характеристику корупційних діянь у різних сферах. Науковець І. Вітик досліджує окреслену проблему крізь призму реформування правоохоронних органів, І. Ведернікова аналізує такі дії у вищих колах владних структур. У роботах американських науковців П. Мауро, С. Роуз-Акерман, І. Шихати та інших розкривається економічна сутність корупції та, відповідно, згубний вплив цього явища на світову економічну систему. Більшість науковців наголошують на необхідності використання зарубіжного досвіду боротьби з корупцією у вітчизняній практиці, серед них можна відзначити О. Соснін, І. Чемерис, В. Чепелюк та ін.

Метою кваліфікаційної магістерської роботи є дослідження державних механізмів запобігання та протидії корупції й розробка шляхів підвищення ефективності державної політики у сфері запобігання та протидії корупції.

Відповідно до поставленої мети, були визначені наступні **завдання**:

- Дослідження основних детермінант корупції та особливості корупційних проявів в державі;
- Аналіз державних механізмів запобігання корупції в системі публічного управління;
- Виявлення сутності та специфіки антикорупційного законодавства України;
- Аналіз державних механізмів реалізації антикорупційної політики в Україні;
- Дослідження особливостей взаємодії держави та громадянського суспільства у сфері запобігання та протидії корупції;
- Дослідження зарубіжного досвіду запобігання корупції;
- Вироблення шляхів удосконалення організаційно-правових та інституційних механізмів державної антикорупційної політики в Україні.

Об'єктом кваліфікаційної магістерської роботи є державна політика у сфері запобігання та протидії корупції.

Предмет кваліфікаційної магістерської роботи – шляхи підвищення ефективності державної політики у сфері запобігання та протидії корупції.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою кваліфікаційної магістерської роботи є загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: індукції, дедукції, синтезу, аналізу, системного підходу, порівняння, індексного, графічного, монографічного методів.

У процесі дослідження для вирішення поставлених завдань використовувався системний та міждисциплінарний підхід, а також такі методи дослідження: термінологічний аналіз (при визначенні понять –корупція» тощо); порівняльний аналіз (для врахування зарубіжного та вітчизняного досвіду застосування ефективних механізмів запобігання та протидії корупції); прогнозування (для визначення шляхів удосконалення сфери запобігання та протидії корупції). Крім того, в роботі використано методи структурно-функціонального аналізу, індукції та дедукції, абстрагування та конкретизації, аналізу та синтезу, узагальнення тощо.

Апробація результатів дослідження. За темою магістерської роботи опубліковано 1 тези доповіді на тему «Протидія корупційним проявам під час воєнного стану» (Шевченківська весна – 2023: публічне управління та державна служба : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених (Київ, 2 берез. 2023 р.) / за заг. ред. Л. Г. Комахи. Київ: ННІ ПУДС КНУ, 2023. 340 с.)

Наукова новизна одержаних результатів. У кваліфікаційній магістерській роботі розглянуто теоретичні засади запобігання та протидії корупційним проявам. Отримало подальший розвиток переосмислення терміну –корупція». В рамках дослідженого зарубіжного досвіду запропоновано основні шляхи удосконалення сфери запобігання та протидії корупції.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що основні положення та результати магістерської роботи можуть бути використані у діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування для підвищення ефективності публічного управління в різних сферах

суспільного розвитку, а також під час розробки навчальних програм, методичних матеріалів і підготовки навчальних посібників за напрямками підготовки –Публічне управління та адміністрування» тощо.

Структура та обсяг кваліфікаційної магістерської роботи.

Кваліфікаційна магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 90 сторінок, обсяг основного тексту – 78 сторінок. В роботі використано 51 джерело.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

1.1. Основні детермінанти корупції та особливості корупційних проявів в державі

В Україні нинішня реалізація державної антикорупційної політики залишається неефективною, що пронизана стійкими корупційними зв'язками, а українське суспільство, яке засуджувало корупцію політичного режиму, який змінився у 2014 році, досі є активним учасником збереження нинішнього панування корупції в Україні, яка в даний час набула найбільш руйнівних масштабів. При цьому слід звернути увагу на те, що зазначена проблема, по суті, стосується насамперед як невідповідності суспільної свідомості українського суспільства власним антикорупційним очікуванням, так і суттєвих дефектів суспільної антикорупційної політики. корупційна освіта та обізнаність [11, с. 117]. На зазначене звертають увагу й зарубіжні вчені [2, с. 40], переважно в контексті вчинення українцями корупційних діянь за межами України.

Однак звернемо увагу і на те, що сьогодні описаний стан справ часто офіційно виправдовують – кризою в державі¹¹ – у відповідь на зауваження про критично високий рівень корупції в державі можна почути роздратовані посилення на численні кризові явища в державі, і в першу чергу – проведення антитерористичної операції на невідокремлених від нас території Донецької та Луганської областей України. Водночас численні свідчення щодо фактів корупції в оборонній сфері держави, а також наявність різних корупційних схем, що пов'язані з перебуванням в Україні непідконтрольних Уряду територій (торгівля, перетин кордону між відповідними територіями, наркобізнес, потоки зброї тощо), свідчать про зовсім інше – не кризові явища призвели до розгулу корупції в державі, а ці кризові явища є наслідком масштабної корупції в нашій країні¹² [3, с. 60]. Поширення неприпустимих сепаратистських ідей та

проведення АТО, –кримська криза», зубожіння населення та розширення структури підкласу тощо – лише посилюють руйнівний вплив корупції та є умовами її нормального існування в тій державі, яку вона (тобто особи, що її об’єктивують) тривалий час руйнувала. Таким чином, актуальність дослідження явища корупції та її соціально-правової сутності, значення в контексті теорії кримінології, юридичної психології та соціальної психології є безумовною.

Розберемось спочатку в дефініції терміну корупція.

Корупція – слово латинського походження, під яким розуміється псування, завдання шкоди, руйнування, викривлення, фальсифікація, а в найуживанішому варіанті – використання особою наданих їй державою повноважень з метою забезпечення власного збагачення або на користь третіх осіб [12].

Використання державної влади в корисних цілях є найбільш поширеним визначенням корупції. Однозначно можна зазначити, що корупцією є використання посадовими особами свого службового становища для того, щоб отримувати за винагороду різні матеріальні блага, послуги, пільги або інші переваги.

Якщо аналізувати проблему корупції, для початку необхідно визначити її сутність та її обов’язкові складові елементи. Це є можливим у випадку, коли вивчення корупції відбувається на рівні категорії не лише юридичної та правової, а в цілому як явище політичне, соціально-економічне, правове. Якщо використовувати такий підхід, вдасться визначити в соціальних процесах роль та місце корупції, а також з’ясувати яким чином вона впливає на розвиток суспільних відносин та держави [3].

Для роз’яснення сутності терміну –корупція» необхідно розпочати з розгляду цього поняття в енциклопедичних та тлумачних словниках. Поняття –корупція» в Великому тлумачному словнику сучасної української мови отримало декілька визначень, а саме:

- корупцією є пряме використання свого службового становища посадовою особою з метою особистого збагачення;
- корупція як діяльність уповноважених на виконання функцій держави осіб, що спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень з метою одержання матеріальних благ, пільг, послуг та інших переваг;
- корупцією є продажність, підкупність громадських діячів та урядовців [4].

Звертаючись до норм чинного законодавства відмічаємо, що поняття «корупція» в Законі України «Про запобігання корупції» [30] від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII має чітке формулювання, де зазначено, що «корупція – використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 Закону наданих їй службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей» [30].

Даний закон також регламентує, що корупційним правопорушенням вважається умисне діяння, яке «містить ознаки корупції, але порушує встановлені цим Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність» [30].

Але відмітимо, що в той же час, ч. 2 ст. 19 Конституції України накладає обов’язок на органи місцевого самоврядування та державної влади, зокрема і їхніх посадових осіб –діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України» [15]. Отже, для кожної окремої особи та для суспільства в цілому це положення виступає гарантією належного виконання органами публічної влади покладених на них завдань, а

також відповідного забезпечення процедур дотримання прав та свобод людини та громадянина.

Враховуючи вищенаведені обставини одним з основних напрямів становлення європейського типу публічного адміністрування в Україні та організаційно-правового забезпечення запобігання і протидії корупції є саме інституціональний аспект формування національної антикорупційної політики.

Проте, на сучасному етапі розвитку української державності, як показує практика, корупція набуває ознак всепоглинаючого соціетального феномену, який за характером проявів може приймати агресивні та непередбачувані форми. Це явище справляє вплив на всі сфери суспільного життя: управління, політику, економіку [2].

В умовах наболілих політичних та соціально-економічних проблем, котрі накопичувалися десятиліттями та майже не вирішувалися в нашій країні, обмеженої або відсутньої інформації про розкриття корупційних дій чиновників різних категорій та груп посад та відповідне покарання за вчинення корупційних правопорушень посадовими особами та депутатами різних рівнів (починаючи з Верховної Ради України і закінчуючи сільрадами найвіддаленішими від центру сіл), суддями та прокурорами, вищими чинами правоохоронних органів та іншими високопосадовцями, то вже суспільні цінності далеко відійшли на дальній план. Люди звикли до корупції, яка набула масового характеру і здебільшого сприймають її як «норму життя», що в свою чергу витісняє законність та відкидає морально-етичні засади відносин в соціумі та стає для значної частини населення нашої держави звичайним правилом поведінки. Під час прийняття тих або інших важливих рішень переважна більшість громадян змушена керуватися не моральними цінностями та правовими нормами, а винятково міркуваннями особистої вигоди. Подібні випадки найчастіше відбуваються тоді, коли людину приводять до державного органу якісь складні життєві обставини і при цьому вона мимо волі втягується в бюрократичну тяганину та постійно отримує безпідставні відмови у вирішенні

її проблеми, в тому числі, це може бути відмова від суду щодо захисту свого дійсного чи припустимого нею права [13].

Високопосадовці, які пропагують антикорупційні гасла та ховаються за правовою демагогією (особливо в процесі виборчих кампаній або в межах політичних телешоу) свою нездатність зрозуміти та сформулювати стратегію ефективних антикорупційних заходів за активної участі зацікавлених у боротьбі з корупцією в Україні громадян, в котрі ігнорують принцип верховенства права та відверто демонструють зневагу до сили закону. Використовуючи в корисливих цілях правові засоби (юридичні факти, нормативно-правові та правозастосовні акти, акти правореалізації, норми права, суб'єктивні права, юридичні обов'язки тощо) за допомогою яких на свідомість та поведінку людей здійснюється правовий вплив, такі представники –правлячої касты своєю діяльністю спотворюють –зміст та форми правових навичок, установок і звичок [2]. Як результат прояв відвертого правового цинізму влади, котра демонструє зухвале, зневажливе ставлення до загальноприйнятих норм етики і моралі, взагалі до будь-чого, не соромлячись нічого і нікого, що користується загальним визнанням, повагою тощо — в соціумі відбувається деформація свідомості, у громадян повага до права взагалі зникає, вимоги закону люди починають свідомо ігнорувати, те ж стосується і цінностей права, зневажливе ставлення до правових принципів та традицій права, а це вже породжує правопорушення більш складні та кримінального характеру.

Більшість населення думає, що не для людини створюється законодавство, а саме для забезпечення обслуговування влади, а право сприймається як таке, що відповідатиме інтересам владних структур. В результаті цього спостерігається роздвоєння особистості — значення й зміст правових норм і суспільних цінностей особа розуміє, але діє всупереч їм, під впливом неписаних правил, що характерні для корупційної практики. Правовий нігілізм (знецінення) у соціумі поширюється та відтворюються юридико-нігілістичні упередження повсюдно, в уявленнях людей закріплюється орієнтація на протиправну поведінку та скоєні вчинки. Наочно характеризує

настрій у суспільстві високий рівень правового нігілізму в Україні, відображає відношення до закону його громадян, а також до владних структур та вказує на високий рівень закорумпованого суспільства. Незважаючи навіть на заяви щодо ненависті до хабарників, громадянами демонструється розуміння мотивів здирників, і часто схильні до того, щоб в будь-кому бачити потенційного хабарника, при цьому думаючи, що ті, хто не бере хабарів, просто відповідних можливостей не має [8].

Населення пристосовується до корупційного середовища, пасивно підтримуючи існуючий порядок, слідує безпринципово думці без критики та досвіду більшості в корупційних відносинах суспільства. Ще одна з форм проявів деформації правосвідомості затверджується в суспільстві - конформізм, котрий є зовнішньою угодою із загальноприйнятим порядком, оскільки індивід може бути внутрішньо не згодним з тим. Отже, корупція стала своєрідним способом мислення, яким обумовлюється спосіб життя. Перетворюючись поступово із соціальної аномалії, яка призводить до руйнації моральних цінностей суспільства, поступливого слідування прагматичним інтересам, позбавлення людей порядності та посилення їх надлишкового прагнення до матеріальних вигод, за правило, корупція перетворюється не лише на звичний спосіб вирішення життєвих проблем, а й на норму функціонування влади і способу життя відчутної частини суспільства.

Тому чесний чиновник, з яким немає можливості встановлювати корупційні стосунки, часто не вигідний ні населенню в цілому, ні підприємцям, як його найбільш активній частині [7].

Корупційне середовище, котре в умовах правового нігілізму сформувалося в Україні за багато років та юридичної неосвідченості, до корупційних проявів стало джерелом суспільної байдужості, спостерігається моральна деградація частини населення та пристосування до життя за принципом –моя хата скраю, я нічого не знаю». Часто через засоби масової інформації та Інтернет спостерігаємо за –красивим» життям не за статками державних службовців, при наявному праві на здійснення контролю за

розподілом ресурсів, участь в приватизації державних земель та підприємств, це стосується і заповідних зон, вигідних кредитів та державних замовлень, безкарність посадовців за очевидні зловживання владними повноваженнями та наявність особистого досвіду пересічних громадян для розв'язання важливих проблем за допомогою корупційних методів, - все це в масовій свідомості затвердило стереотипи толерантності до проявів корупції та злочинів, пов'язаних з нею [6].

Розмитість у населення моральних орієнтирів та байдужість до проблеми корупції чиновників, оскільки до одного клану належить більшість з них, де –рука руку миє і все робиться у власних інтересах, а не для людей та держави, надмірний вплив на владу великого бізнесу, недовіра до нормативно-правової бази та системи судустрою, погана робота з боку правоохоронних та контролюючих органів, у запобіганні та неефективності протидії корупції неоперативність дій і реагування владних структур, недостатній рівень економічної та політико-правової культури у значної частини громадян, низький рівень активності громадських організацій та потенціал інститутів громадянського суспільства в антикорупційній політиці держави стали потужним підґрунтям для посилення деструктивності влади, тобто таких її дій та закріплених у нормативних актах політичних рішень, котрі призводять до становлення інститутів громадянського суспільства та гальмування демократичного розвитку держави, у житті держави стримують активну політичну участь громадян, зазіхають на їхні права та свободи, а також не дають можливості державі стати дійсно соціальною, правовою та такою, що турбуватиметься за інтереси своїх громадян і прагнучим до добробуту та покращення їхнього життя [11], перешкоджають прогресивному, поступовому розвитку суспільства, що є серйозною загрозою інтересам національної безпеки держави.

Корупція є вигідною владі тим, що вона намагається здобути політичні та економічні дивіденди та відповідним чином збагатитися за допомогою корупційних дій. Відтак, корупція має виразне політичне забарвлення як

багатовекторне явище, па саме: з одного боку, вона являє собою продукт діяльності влади, а з другого — має безпосередній вплив на формування та функціонування владних інститутів, великою мірою може визначати саму сутність публічної влади [6].

Деструктивність влади, яка спирається на корупційне підґрунтя, проявляється в тому, що для одержання будь-яких незаконних вигод особисто або для інших осіб, що пов'язані з проходженням державної служби певних посадових осіб, зловживанням державною владою. Одні владні суб'єкти мають наміри розширення своїх функцій, при цьому задовольняючи честолобні замисли, насолоджуючись можливістю контролювати поведінку людей та повелівати ними, іншим потрібне збагачення, оскільки влада, як ніщо інше, легко може перетворитись у власність.

З часів отримання Україною незалежності, коли в нашій державі розпочався новий оберт корупційних зловживань, але вже в –особливо великих розмірах», корупційна активність була у формі так званого –даху» чи –годівниці». В державних органах мати свою людину повинна була будь-яка комерційна структура [6; 9]. А хто в органах влади може бути своєю людиною? Безсумнівно, родичі (чоловік або дружина, сестри, брати, діти або племінники) чи близькі люди (кум, сват, зять, невістка), з ким можна було без зайвих переживань плести корупційне павутиння, використовуючи своє службове становище. Так, нормою в українській політиці затвердився непотизм, тобто це здійснення працевлаштування своїх родичів та близьких осіб на державну службу незалежно від їх професійних здібностей.

Політичні елітарні кола України сприймають державу в якості великої корпорації, при цьому займаючись переважно розподілами важелів впливу та здійснюючи перерозподіл сегментів бюджету. Для корумпованих представників влади, котрим притаmano мати спрощений погляд на суспільне призначення, на владу та її сутність і, на власний службовий стан, який розглядається як засіб задоволення особистих інтересів, управління державою від демократичних принципів суттєво віддаляється та значно спрощується. Таким чином, чим

глибше в органи державної влади проникає корупція, тим вища ймовірність у державі соціальних, економічних та політичних ризиків, тобто наявні всілякі прояви деструктивності влади. Відтак, для прояву корупції існують всі передумови на найвищому державному рівні.

З однієї сторони, зрощування державного апарату з комерційними та підприємницькими структурами ведуть до формування за межами правового поля їхніх ділових відносин [9].

З другої сторони, проникнення організованої злочинності в управлінські та владні структури посилюють залежність управлінської та законодавчої діяльності від корпоративних, вузькогрупових інтересів певних злочинних кіл і перетворюється на постійне джерело деструктивності влади. Зв'язок між організованими злочинними групами та корумпованими державними службовцями при цьому здійснюється через відносини, котрі пов'язані з видачею різноманітних ліцензій, квот, кредитів, дозволів, субсидій, земельних ділянок, прийняттям потрібних нормативних актів та інших складових для ведення нелегального бізнесу. Прибутки, що отримані від нелегального бізнесу, в основному відбуваються за рахунок ухилення від сплати податків, нерідко за сприяння та під прикриттям корумпованих податкових чиновників або через створення численних фірм-одноденок, фірм-супутників злочинні групи з метою –прокручування|| величезних грошових операцій використовують для оплати послуг державних чиновників, підкуп працівників контролюючих та правоохоронних органів, політиків, прокурорів, суддів, чиновників, у тому числі, через включення їхніх родичів та близьких осіб в межі своїх структур, та в систему розподілу доходів від нелегального бізнесу у кінцевому результаті. Держчиновники, нехтуючи свої функціональні обов'язки, з метою одержання корпоративного або особистого прибутку займаються комерційною діяльністю. Використовуючи свій службовий стан, вони здійснюють –перекачування|| матеріальних цінностей та державні кошти у комерційні структури і переводять гроші у готівку; для своєї корпоративної групи надання пільг (політична, національна, кланова та ін.) із відтягненням державних ресурсів; здійснення

впливів на засоби масової інформації з метою здобуття корпоративної та особистої вигоди; лобіювання в інтересах певних угруповань прийняття або відміну нормативних актів тощо [10].

Корупція – це явище, яке постійно в руслі розвивається та разом із суспільством змінюється. Цей розвиток зумовлюється розвитком суспільства та тими процесами, що в ньому відбуваються всередині. В той же час її сутність є досить сталою, змінюються тільки форми корупційних діянь та механізми їх вияву. Відповідні зміни у суспільстві детермінують зміни в структурі корупції та формах корупційних проявів [2].

Отже, можемо визначити наступне щодо корупції як соціально-економічного явища, а саме:

- вона є соціально обумовленою (тобто являє собою продукт соціального життя);
- вона має певну соціальну вартість (так звану –ціну», що за існування корупції сплачує суспільство);
- на найважливіші соціальні процеси вона суттєво впливає – це на політичні, економічні, правові тощо;
- вона носить глобальний характер та має історичні витоки;
- вона є політичним, економічним, соціальним, психологічним, моральним та правовим явищем;
- відповідно до соціальних реалій вона має властивість постійно видозмінюватися.

За останні десятиліття корупція стала досить поширеним соціальним явищем на фоні масштабних трансформаційних змін, що, в свою чергу, у всіх сферах суспільства перетворилося на усталену норму взаємовідносин. Україна, на жаль, є державою, яка належить до числа тих, в кого ендемічна форма корупції, тобто в нашій державі нею вражені всі сфери діяльності [8].

Отже, виходячи з вищесказаного, розуміємо, що корупція будучи постійним джерелом деструктивності влади виступає симптомом того, що існують серйозні прогалини та недоліки в системі публічного управління.

Корумпована правляча верхівка є відірваною від потреб населення та нездатна проводити чітку, ефективну та відповідальну політику, яка мала б виходити, в першу чергу, з національних інтересів держави, але вона призводить до того, що відбувається занепад суспільства або занепад його елементів, загибель людей, нічим не виправдані витрати, тим більше для ведення реальної боротьби з корупцією.

1.2. Державні механізми запобігання корупції в системі публічного управління

В Україні ефективна боротьба проти корупції потребує формування дієвої системи державних органів, належного законодавчого забезпечення, забезпечення належного формування, реалізації та координування антикорупційною політикою, превентивними заходами запобігання корупції.

Міжнародним стандартам і передовій світовій практиці повинна відповідати розбудова такої інституційної системи. Україна приєдналася до міжнародного антикорупційного руху, при цьому ратифікувавши багато міжнародно-правових документів та на їхній основі розробила та подекуди удосконалила національне антикорупційне законодавство.

В нашій державі визнано антикорупційну реформу громадянське суспільство найбільш нагальною, спрямовану на узгодження антикорупційного законодавства з міжнародними, зокрема європейськими стандартами [4].

Прийняття 15 грудня 1975 року резолюції Генеральної Асамблеї ООН можна вважати початком розвитку міжнародного та правового регулювання сфери протидії корупції. Вказаний документ щодо запобігання та протидії корупції закликає вжити необхідних заходів на національному рівні уряди всіх держав, котрі вони вважатимуть доцільними, зокрема законодавчі. Завдання, визначені резолюцією, в різних прийнятих у рамках ООН документах уточнено та деталізовано. Зокрема це стосується:

- резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 12 грудня 1996 року (A/RES/51/59) –Боротьба з корупцією» [48];
- Декларації ООН 1996 року –Про боротьбу з корупцією та хабарництвом у міжнародних комерційних операціях» [51];
- Керуючих принципів 1989 року для ефективного виконання Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку [48];
- Міжнародного кодексу поведінки державних посадових осіб (1996 р.), що містить рекомендації для державних посадових осіб, дотримання яких потрібне для належного виконання ними службових обов'язків [51].

Зазначені документи мають рекомендаційний характер, але вони відіграли ключову роль у підготовці міжнародно-правових актів, якими встановлено міжнародні стандарти запобігання та протидії корупції в державі. На сьогодні Україна є учасницею ряду обов'язкових до виконання міжнародних договорів і конвенцій. На сьогодні основним міжнародним документом у цій сфері є Конвенція ООН проти корупції [14], прийнята у жовтні 2003 р. на 58-й сесії Генеральної Асамблеї ООН, яка заклала теоретичні основи адаптації національного законодавства та визначила фундаментальні принципи антикорупційної політики держав-учасниць цього міжнародного договору.

Положеннями статті 5 Конвенції Для держав-учасниць передбачається низка базових заходів, котрі мають спрямування з позиції запобігання корупції. Відтак, кожна держава-учасниця відповідно до Конвенції, враховуючи свої основоположні принципи власної правової системи, займається розробкою та здійсненням або проведенням ефективної скоординованої політики з питань протидії корупції, що сприятиме участі суспільства та має відображення принципів правопорядку, належне управління державним майном та державними справами, непідкупність та чесність, відповідальність та прозорість. У кожної держави-учасниці є прагнення встановити та заохотити до ефективних видів практики, що саме спрямовані на сферу запобігання корупції, та прагнення періодичного проведення оцінки відповідних правових

інструментів та адміністративні заходи з метою визначення їхньої адекватності сфері боротьби з корупцією [14].

Крім того, норми цієї Конвенції передбачають створення спеціального органу (органів), діяльність якого має бути спрямована на протидію та подальше запобігання корупції, активну участь громадськості у цій сфері, створення кодексів поведінки для посадових осіб, сприяння зміцненню незалежності судової влади, а за корупційні правопорушення кримінальної відповідальності та розмежування корупційних злочинів, встановлення відповідальності кола юридичних осіб.

У свою чергу найбільш важливими у боротьбі з корупцією кроками Ради Європи необхідно вважати розробку та реалізацію європейських антикорупційних конвенцій, сучасних антикорупційних стандартів та забезпечення функціонування за дотриманням антикорупційних стандартів спеціалізованого контрольного органу у державах-членах Ради Європи – GRECO (Групи держав проти корупції). Це, зокрема, можна відзначити Цивільну конвенцію про боротьбу з корупцією [19], Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією [12] та Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією [19].

Кримінальною конвенцією щодо боротьби з корупцією є ключовий міжнародноправовий документ Ради Європи, котрим визначаються обов'язкові підстави криміналізації корупційних дій для держав-членів, їхній перелік, види та обсяги міжнародно-правової допомоги, а також заходи по міжнародному контролю.

Метою Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією є запровадження ефективних засобів –правового захисту осіб, яким заподіяно шкоду внаслідок корупційних дій, для надання таким особам можливості захищати свої права та інтереси, включаючи можливість отримання компенсації за заподіяну шкоду [19].

Важливим досягненням Ради Європи у боротьбі з корупцією є створення антикорупційної організації, до повноважень якої входить контроль за

дотриманням усіх антикорупційних конвенцій Ради Європи – Групи держав проти корупції (GRECO). Головною метою GRECO є забезпечення оцінки рівня проявів корупції в державах-учасниках організації, виявлення недоліків у національних антикорупційних механізмах, підтримка в цій сфері у здійсненні необхідних законодавчих та інституційних реформ. виконання угод та нормативно-правових документів, прийнятих Радою Європи, здійснення контролю відповідно до програм дій проти корупції.

Процедура оцінки GRECO включає збір інформації за допомогою анкет, візити груп експертів GRECO до країни проведення оцінки для збору додаткової інформації шляхом зустрічей із високопосадовцями, представниками різних організацій, у тому числі неурядових організацій та установ, які відіграють ключову роль у країні оцінювання. та написання звіту про оцінку. Приєднавшись до GRECO, Україна взяла на себе зобов'язання брати участь у Групі в процесі взаємної оцінки, і сьогодні історія відносин між Україною та GRECO вже складається з кількох продуктивних етапів співпраці [12].

У травні 2009 року на пленарному засіданні GRECO було схвалено звіт про виконання Україною антикорупційних рекомендацій цієї міжнародної організації, чому передував оціночний візит та відповідні консультації експертів GRECO з представниками органів державної влади. за результатами Першого та Другого раундів оцінки ці рекомендації надано Україні. У квітні 2011 року в рамках Третього раунду оцінки України експерти GRECO відвідали Україну, під час якого вивчили ситуацію щодо імплементації в українське законодавство положень Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією та Додаткового протоколу до неї. Разом було висловлено ряд суттєвих зауважень щодо вітчизняного кримінального законодавства, яке встановлює відповідальність за вчинення корупційних діянь [19].

Подібний механізм взаємної оцінки використовується для контролю за дотриманням та виконанням положень Конвенції ООН проти корупції. Україна тісно співпрацює з Організацією економічного та соціального розвитку (ОЕСР)

у сфері запобігання та протидії корупції – міжнародною організацією, до якої наразі входять 34 країни. За сферою впливу ОЕСР входить до трійки провідних світових економічних інституцій після Міжнародного валютного фонду та Світового банку. Співпраця між Україною та ОЕСР розпочалася в 1997 році з підписанням Кабінетом Міністрів України та ОЕСР Угоди про привілеї, імунітети та пільги, які ОЕСР надає на території України. У липні 1999 р. Верховна Рада України ратифікувала Угоду Законом України від 07.07.1999 р. № 850-XIV [46].

В рамках ОЕСР створено Антикорупційну мережу для країн Східної Європи та Центральної Азії, яка є однією із зовнішніх програм ОЕСР і спрямована на просування високих стандартів у боротьбі з корупцією в країнах, які не є членами ОЕСР, шляхом обміну досвідом, взаємного навчання та розвитку передового досвіду. Для досягнення цієї мети Мережа організовує низку заходів, зокрема Загальні збори та експертні семінари, проведення досліджень та підготовку аналітичних звітів, а також субрегіональні ініціативи. У 2003 році представники урядових делегацій Азербайджану, Вірменії, Грузії, Російської Федерації, України і Таджикистану схвалили Стамбульський план дій по боротьбі з корупцією в рамках роботи ОЕСР.

Основні принципи Стамбульського плану дій – полягають у розвитку прозорості та ефективної системи державної служби, посиленні боротьби з хабарництвом і забезпеченням в бізнесі чесності, підтримки у реформах активної участі громадськості [46]. Реалізацією Стамбульського плану дій передбачено огляди інститутів боротьби з корупцією а та національного законодавстві поточний моніторинг виконання рекомендацій, котрі стосуються реалізації положень Конвенції ООН проти корупції, а також інших міжнародних стандартів, що прописані в інструментах ОЕСР і Ради Європи.

Результати обговорюються на регіональних нарадах і публікуються у відповідних звітах. Процедура оцінки згідно зі Стамбульським планом дій включає збір інформації за допомогою анкети, візити груп експертів до країни оцінки для збору додаткової інформації та написання звіту про оцінку.

Зокрема, було проведено три повних цикли перевірок: перший у 2004–2007 рр., другий у 2008–2012 рр. і третій у 2013–2015 рр. Стамбульський план дій не містить власних антикорупційних стандартів, але є дієвою основою для всебічної та цілеспрямованої імплементації існуючих конвенцій, інших міжнародних стандартів і передового досвіду.

На виконання міжнародних зобов'язань України та у зв'язку з необхідністю приведення положень національного законодавства до міжнародних стандартів у сфері запобігання та протидії корупції прийнято ряд надзвичайно важливих законів у цій сфері, зокрема:

- 2013 року Верховна Рада України щодо криміналізації всіх проявів корупційних діянь прийняла Закон України –Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією– [22];

- 2013 року Верховна Рада України щодо запровадження дієвого механізму конфіскації майна та доходів, отриманих від корупційних діянь прийняла Закон України –Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України– [25];

- 2013 року Верховна Рада України щодо встановлення відповідальності для юридичних осіб за злочини прийняла Закон України –Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб [22];

- 2014 року Верховна Рада України щодо створення ефективної антикорупційної спеціалізації в правоохоронній системі шляхом створення законом автономного спеціалізованого органу з антикорупційних розслідувань прийняла Закон України –Про Національне антикорупційне бюро України [35];

- щодо комплексного реформування системи запобігання корупції згідно з міжнародними стандартами та успішними практиками іноземних держав в 2014 році Верховна Рада України прийняла Закон України «Про запобігання корупції» [30].

Цей Закон є інструментом імплементації в національне законодавство положень статті 6 Конвенції ООН проти корупції щодо створення та забезпечення функціонування органу з питань антикорупційної політики. Крім того, враховуючи міжнародні стандарти, основними складовими системи запобігання корупції відповідно до Закону можна визначити:

- антикорупційні обмеження щодо одержання подарунків, використання службового становища, спільної роботи близьких осіб після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, співробітництво та суміщення з іншими видами діяльності;

- засади запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, визначені види конфлікту інтересів та шляхи врегулювання;

- прописані правила щодо формування та подальшої реалізації антикорупційної політики;

- визначений інститут викривачів та захист осіб, котрі повідомляють про факти корупції від зміни суттєвих умов трудового договору, незаконного переведення, звільнення;

- визначено рамки відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, зокрема кримінальна відповідальність за безпосередню корупцію (тобто незаконне збагачення, зловживання повноваженнями тощо), за пов'язані з корупцією правопорушення адміністративна відповідальність (це стосується порушень обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, щодо одержання пожертви або дарунка, вимоги фінансового контролю тощо), цивільно-правова та дисциплінарна відповідальність за скоєнні обох видів порушень;

- щодо усунення наслідків корупційних правопорушень, сюди відносять визнання нікчемними правочинів, скасування актів, в судовому порядку відшкодування збитків;

- використання спеціальних антикорупційних інструментів, таких як: спеціальна антикорупційна перевірка, антикорупційна експертиза, вимоги щодо прозорості та доступу до інформації, Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення;

- міжнародна співпраця та співробітництво [30].

Отже, Україна нині сформувала законодавчу базу в умовах реформування системи запобігання корупції, що в цілому відповідає передбаченим міжнародним стандартам, вироблених у міжнародних договорах, і практиці багатьох закордонних держав.

Законом України «Про запобігання корупції» [30] визначено положення щодо формування та реалізації антикорупційної політики. Серед іншого закріплено правило щодо затвердження ключового документа у сфері антикорупційної політики Верховною Радою України – Антикорупційної стратегії. Також передбачено запровадження проведення щорічних парламентських слухань щодо ситуації з корупційними проявами в державі, схваленням Урядом і Верховною Радою України національної доповіді про реалізацію антикорупційної політики в державі.

Відзначимо, що прийняття Антикорупційної стратегії – це для створення дієвої системи запобігання корупції є одним із пріоритетів держави. Антикорупційна стратегія є рамковим стратегічним документом, в якому міститься чітка програма дій, спрямована на зниження рівня корупції, а також визначає мету, завдання, пріоритети, принципи, механізми та очікувані результати реалізації державної антикорупційної політики в Україні. Конституція України, Закон України «Про запобігання корупції» [30], інші закони України та міжнародні конвенції, які ратифіковані Україною, за якими визначаються засади антикорупційної політики держави, є Правовою основою розробки та реалізації Антикорупційної стратегії.

На підставі щорічного звіту стану виконання Антикорупційної стратегії здійснюють оцінку стану виконання Антикорупційної стратегії. До національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики включають звіт про стан виконання Антикорупційної стратегії, проект якої не пізніше 1 квітня до Кабінету Міністрів України подає Національне агентство [46].

Національною доповіддю щодо реалізації засад антикорупційної політики є основний документ аналізу політики, котрий щодо корупції в державі узагальнює всі дані та щодо розвитку антикорупційної політики України надає рекомендації. На офіційному веб-сайті підлягає оприлюдненню Верховної Ради України Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики. У національній доповіді повинні бути відображені наступні відомості:

- 1) узагальнений аналіз ситуації щодо корупції;
- 2) статистичні дані щодо результатів діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у галузі протидії корупції;
- 3) звіт про стан виконання Антикорупційної стратегії;
- 4) узагальнені результати антикорупційної експертизи проєктів нормативно-правових актів та чинних нормативно-правових актів;
- 5) інформація щодо результатів виконання органами державної влади заходів з протидії та запобігання корупції, це також стосується міжнародного співробітництва;
- 6) висновки та рекомендації [32].

В Антикорупційній стратегії відображена практична імплементація положень нового антикорупційного законодавства та визначено основні засади та напрями реалізації державної антикорупційної політики до 2018 року та план дій щодо його виконання. Але вже 5 років поспіль нової Антикорупційної стратегії так і не було прийнято, йоча декілька проєктів було запропоновано, але вони блокуються у Верховній Раді Укарїни на етапі першого читання.

Власне, зазначена Антикорупційна стратегія має бути спрямована на вирішення проблемних питань за такими основними напрямками: забезпечення

формування та реалізації державної антикорупційної політики; сприяння запобіганню корупції; покарання за корупцію та формування негативного ставлення до корупції [32]. Кожен із цих напрямів окреслює проблеми у зазначеній сфері, а також визначає напрями та в загальних рисах окреслює заходи, які необхідно вжити для їх вирішення.

Конкретні заходи щодо виконання завдань, визначених Антикорупційною стратегією, реалізуються шляхом прийняття та реалізації державної програми, розробленої Національним агентством та затвердженої Кабінетом Міністрів України відповідно до ст. 18 Закону України –Про запобігання корупції». Державна програма підлягає щорічному перегляду з урахуванням результатів виконання запланованих заходів, висновків і рекомендацій, наданих за результатами парламентських слухань з питань національної доповіді про стан справ з проявами корупції. На сьогодні комплекс таких заходів визначено Державною програмою реалізації основ державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2015-2017 роки (далі – Програма), яка затверджена Постановою № 265 Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. Створення ефективної національної системи запобігання та протидії корупції є основною метою цього документа, який має стати основою для використання нових принципів формування та реалізації антикорупційних -корупційна політика в державі [2].

Реалізація зазначеної Програми повинна сприяти:

- на основі результатів аналізу достовірних даних про корупцію та обумовлюючі чинники забезпеченню формування та реалізації державної антикорупційної політики, впровадженню ефективного моніторингу і координації реалізації антикорупційної політики спеціалізованим незалежним органом при залученні представників від громадянського суспільства;
- зменшенню впливу на діяльність органів законодавчої влади корупціогенних ризиків, посиленню громадського контролю за їхньою діяльністю;

- створенню ефективних механізмів запобігання корупції, конфліктів інтересів, порушення етичних стандартів поведінки та забезпечення контролю за дотриманням правил доброчесності зі сторони осіб;

- посиленню ефективності діяльності органів судової влади та системи кримінальної юстиції при переслідуванні осіб, котрі вчинили корупційні правопорушення, забезпеченню ефективної роботи Національного антикорупційного бюро України;

- сприяння усуненню корупційних передумов для ведення бізнесу, формування нетолерантного ставлення бізнес-структур до корупції;

- розширенню можливостей для доступу до суспільно важливої інформації;

- формуванню в суспільстві ідеї нетерпимого відношення до корупції, підвищення рівня довіри до влади населення;

- забезпечення виконання рекомендацій міжнародних антикорупційних моніторингових механізмів, зокрема в рамках Групи держав проти корупції (GRECO), моніторингового механізму Конвенції ООН проти корупції, Антикорупційної мережі Організації з Економічне співробітництво та розвиток для Східної Європи та Центральної Азії, виконання критеріїв у рамках виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами [4].

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ НОРАТИВНО-ПРАВОВИХ ТА ІНСТИТУЦІЙНИХ ЗАСАД ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

2.1. Особливості антикорупційного законодавства України

Наявність належного законодавства відіграє особливу роль у числі складових, котрі можуть забезпечити успішну антикорупційну діяльність держави. Врешті-решт зрозуміло: тільки на правовій основі в правовій демократичній державі можлива протидія корупції - це стосується прояву політичної волі, правозастосовної діяльності та інших заходів, що застосовуються у сфері протидії корупції. В антикорупційній діяльності вихід за межі правових рамок - це шлях до службових зловживань, які тягнуть за собою здійснення протидії корупції тими самими корупційними засобами [2].

Під антикорупційним законодавством у вузькому значенні слова слід розуміти закони та інші нормативно-правові акти, які встановлюють спеціальні законодавчі положення щодо запобігання та протидії корупції, можуть визначати ознаки корупційних правопорушень та наявність відповідальності. Для їх вчинення регулюють діяльність державних органів або їх спеціальних підрозділів, до компетенції яких належить протидія та запобігання корупції, координація такої діяльності або здійснення контролю та нагляду за нею.

Сутність антикорупційного законодавства можна звести до:

1) обмеження, нейтралізації чи усунення факторів корупції, запобігання конфліктів інтересів (службових та особистих), нормативного визначення рамок етичної та правової поведінки суб'єктів відповідальності за вчинення корупційних правопорушень, зробити вчинення корупційних правопорушень не вигідною і ризикованою справою, і досягти того, щоб такою особою сумлінно та чесно виконувались свої службові обов'язки;

2) чіткого визначення ознак корупційних правопорушень, передбачених адекватних заходів відповідальності та їх вчинення, належним чином врегульованої діяльності органів державної влади та їхніх окремих підрозділів, що протидіють корупції безпосередньо [4].

Проведений аналіз чинного законодавства України зсвідчує, що нормативна основа протидії корупції становить близько 100 правових актів, котрі присвячені вирішенню проблем протидії корупції тією чи іншою мірою.

Залежно від спрямування та предмета регулювання чинне антикорупційне законодавство України можна поділити умовно на три групи, зокрема це:

1) нормативно-правові акти, якими передбачаються положення щодо спеціально-кримінологічного та загально соціального запобігання корупції;

2) нормативно-правові акти, якими визначаються ознаки корупційних правопорушень і встановлюється за їхнє вчинення відповідальність;

3) нормативно-правові акти, якими регулюється діяльність державних органів та їх окремих підрозділів в питаннях безпосередньої правоохоронної діяльності у сфері протидії корупції, її координація, здійснення нагляду та контролю за нею [7].

Якщо охарактеризовувати першу групу законодавчих актів, то відзначимо, що у багатьох нормативно-правових актах зосереджені положення запобіжного антикорупційного спрямування, як для базових сфер соціального життя, так і окремих галузей національної економіки, чи певної сфери суспільних відносин.

В основному Законі нашої держави міститься ціла низка положень, котрі відносяться до антикорупційних. Ключовим з таких положень є положення ст. 19, де зазначено: –Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [15]. Цією статтею в принциповому плані визначаються рамки правомірної поведінки посадових осіб органів місцевого самоврядування та органів

державної влади. Нею в антикорупційному плані фіксуються кілька важливих моментів, а саме:

1) визначено те, що зазначені особи можуть діяти не інакше, як за визначенням законом для них чином;

2) визначаються законом, а не будь-яким нормативно-правовим актом, підстави, спосіб їхньої дії, а також їхні повноваження. По суті ст. 19 Конституції України може бути визначена як фундаментальна антикорупційна правова норма нашої держави, оскільки нею не допускаються будь-які відхилення від визначеної законом поведінки в діяльності посадових осіб цих органів [15].

Рядом інших статей Конституції України встановлюються обмеження щодо певних категорій уповноважених на виконання функцій держави осіб, котрі спрямовані на недопущення конфлікту інтересів (статті 42, 78, 103, 120, 127), чи вимогами до їхньої поведінки (це, зокрема, стосується декларування майна та доходів (ст. 67), порядок використання коштів державного бюджету України (ст. 95). В Конституції України міститься низка інших положень, які можна розцінювати як антикорупційні [15].

Відповідні положення антикорупційного характеру, що стосуються певних обмежень та вимог, які пов'язані зі статусом уповноваженої на виконання функцій держави особи (положенням щодо несумісності), зокрема містять закони України: –Про Вищу раду правосуддя» (ст. 20) [21], –Про статус народного депутата України» (ст. 3),»Про Конституційний Суд України» (ст. 11) [33], –Про Національний банк України» (ст. 65) [36], –Про прокуратуру» (ст. 18) [40], –Про внесення змін до Бюджетного кодексу України та деяких інших законодавчих актів України» (ч. I, пункт 52, щодо статусу суддів), –Про місцеві державні адміністрації» (ст. 12) [34], –Про національну поліцію» (ст. 61) [37],»Про аудиторську діяльність» (ст. 19) [20], –Про дипломатичну службу» (статті 31, 32), –Про службу в органах місцевого самоврядування» (ст. 12) [42], –Про підприємництво» (ст. 2) [39], –Про державну податкову службу в Україні» (ст. 15) [27], –Про Центральну виборчу комісію» (ст. 7), –Про соціальний і

правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (ст. 8), Митний кодекс України, –Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» (ст. 8) [30].

Деякі запобіжні заходи антикорупційного характеру також передбачено Законом України –Про державну службу», зокрема, визначені певні пов’язані із проходженням державної служби обмеження, недопустимість зловживання своїм посадовим становищем, етичні перешкоди перебування на державній службі, відповідальність за порушення Конституції і законів України (ст. 3, 10, 12, 13, 16, 31) [28].

Основним нормативно-правовим актом, у якому зосереджено спеціальні антикорупційні положення превентивного характеру, є Закон України –Про запобігання корупції». Наявність такого закону робить Україну однією з небагатьох держав, що утворилися на пострадянському просторі, в якій діє спеціальний антикорупційний закон, це так званий закон прямої дії – він визначає ознаки корупційних правопорушень та відповідальності за їх вчинення, передбачено спеціальні обмеження для уповноважених на виконання функцій держави осіб та інші вимоги до них, а також визначено процесуальні особливості розгляду справ про такі правопорушення [30].

Антикорупційна сутність Закону України –Про запобігання корупції» [30] полягає в тому, що ним визначаються основні засади протидії та запобігання корупції в публічній та приватній сферах суспільного розвитку. Двома основними моментами визначається його профілактичний характер:

- 1) для суб’єктів відповідальності він визначає певні обмеження за корупційні правопорушення, при цьому запобігаючи зародженню корупційних відносин;

- 2) ним встановлюється адміністративна, цивільно-правова, кримінальна та дисциплінарна відповідальність за порушення спрямованих на протидію та запобігання корупції обмежень.

Ключовим розділом Закону України «Про запобігання корупції» [30] є розділ II, в якому містяться за корупційні правопорушення обмеження до суб'єктів відповідальності, спрямовані на протидію та попередження корупції.

Головною метою обмежень та заборон зазначених у положеннях Закону України є недопущення використання суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення своїх службових повноважень та інших наданих офіційним статусом можливостей для особистого протиправного збагачення чи збагачення таким чином інших осіб [23].

Другою групою антикорупційного законодавства, в залежності від характеру вчиненого корупційного правопорушення передбачається кримінальна, адміністративна, дисциплінарна та цивільно-правова відповідальність.

У випадках, передбачених Кримінальним кодексом України настає кримінальна відповідальність за вчинення корупційних злочинів.

За вчинення правопорушень, передбачених Законами України «Про запобігання корупції» [30] та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності корупційні правопорушення» [24] настає адміністративна відповідальність. Особливістю санкції норм цього закону є те, що разом з адміністративним стягненням ними передбачається дисциплінарна відповідальність, а також встановлюється інші негативні наслідки правового характеру для винних у вчиненні корупційних правопорушень осіб. Несення адміністративної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень передбачене також КУпАП (статті 184-1, 185-6) [23].

Законами України «Про державну службу» (ст. 65) [28], «Про службу в органах місцевого самоврядування» (ст. 20) [42] та іншими встановлена дисциплінарна відповідальність за корупційні правопорушення.

До третьої групи антикорупційного законодавства можна віднести нормативно-правові акти, якими регулюється діяльність державних органів та діяльність їх окремих підрозділів з питань запобігання корупції, її координація, забезпечення здійснення контролю та наглядових функцій за нею. До законів, в

котрих містяться норми, якими регулюються у сфері протидії корупції вищезазначені аспекти правоохоронної діяльності потрібно відзначити закони України: –Про запобігання корупції» [30], –Про Службу безпеки України» [41], –Про прокуратуру» [40], –Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [38], –Про Національну поліцію» [37],.

В жовтні 2014 р. в Україні з прийняттям антикорупційних законів здійснене системне та найбільш масштабне реформування антикорупційного законодавства. Як вже зазначалося, зміни законодавчого поля призвели до налагодженню в державі ключових секторів антикорупційної діяльності, а саме:

- 1) формуванню та моніторингу державної антикорупційної політики;
- 2) превентивній антикорупційній діяльності;
- 3) переслідуванню за корупційні дії.

Першим із пакету законів 2014 року необхідно згадати розраховану на період до кінця 2017 року Антикорупційну стратегію, яка визначала систему завдань та передбачала заходи щодо зменшення рівня корупції, спрямовані, зокрема на створення системи професійної та доброчесної публічної служби згідно з міжнародними стандартами та кращим світовим досвідом; усуненню ризиків корупції та впровадженню прозорості системи здійснення державних закупівель; подоланню в органах кримінальної юстиції та в судовій системі корупції; усуненню корупційних передумов для здійснення бізнесу, формуванню бізнес-клімату, сприятливого для відмови від корупційних практик, та не толерантного відношення бізнесу до проявів корупції тощо [46].

Законом України від 14.10.2014 р. № 1701-VII –Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигодоодержувачів юридичних осіб та публічних діячів» [22] були внесені зміни, зокрема, до Закону України –Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [31], якими зобов'язали юридичних осіб подавати державному реєстратору відомості щодо

свого кінцевого вигодоодержувача у тому числі кінцевого вигодоодержувача їх засновника, у випадку якщо засновник є юридичною особою.

Окрім цього, 26.04.2015 р. вступив в дію ухвалений у 2014 році Закон України –Про запобігання корупції» [30], як вже згадувалося вище, який був спрямований на комплексне реформування системи запобігання корупції згідно з міжнародними стандартами та успішними практиками іноземних держав, яким було передбачено створення незалежного окремого превентивного антикорупційного органу – центральний орган виконавчої влади із спеціальним статусом - Національне агентство з питань запобігання корупції, на яке були покладені завдання щодо координації розробки та по виконанню відомчих антикорупційних програм державними органами, забезпеченню дотримання законодавства щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів публічними службовцями, це стосується також правил етичної поведінки, здійсненню заходів фінансового контролю щодо них тощо [30].

25.01.2015 р. набрав чинності Закон України –Про Національне антикорупційне бюро України», яким було визначено правові засади для організації та забезпечення діяльності спеціалізованого правоохоронного антикорупційного органу – Національне антикорупційне бюро України [35].

Відповідно до закону, до основних функцій НАБУ належало досудове розслідування корупційних та пов'язаних з корупцією злочинів, вчинених посадовими особами, які уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування або можуть становити громадську небезпеку.

Окрім того, компетенція НАБУ на приватний сектор не поширюється, відтак у ведення бізнесу цей орган не втручається.

Виявлення та повернення до України активів, які були виведені корумпованими чиновниками, є однією із важливих функцій НАБУ. Закон України –Про прокуратуру» [40] (набрав чинності 15.07.2015 р.) з урахуванням внесених Законом України –Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» змін [24]

передбачив у системі прокуратури України функціонування Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Генеральним прокурором України за погодженням з Директором НАБУ здійснюються утворення САП, визначення її структури і штатної чисельності (частина третя статті 7 Закону України –Про прокуратуру)).

На підставі результатів відкритого конкурсу призначаються прокурори САП згідно з наказом керівника САП. Керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури визначається порядок проведення відкритого конкурсу (частина перша статті 81 Закону України –Про прокуратуру)).

Окрім того, Законом України від 12.02.2016 р. № 198-VIII –Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції [24] внесено зміни до Закону України –Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [31], зокрема, в частині розширення кола національних публічних діячів, яким охоплюються, серед іншого, державні службовці, посади яких віднесені до категорії –А, органів прокуратури, керівників обласних територіальних органів центральних органів виконавчої влади, суддів та голів апеляційних судів, а також очільників управлінських, адміністративних або наглядових органів господарських товариств, у статутному капіталі яких державна частка перевищує 50%.

26.11.2015 р. набрав чинності Закон України –Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, відповідно до положень якого цей орган уповноважений здійснювати заходи з розшуку, виявлення, проведення оцінки активів за зверненням слідчого, детектива, прокурора, суду або слідчого судді; здійснювати заходи, пов'язані зі здійсненням оцінки, веденням обліку та управління активами; забезпечити формування та сприяти веденню Єдиного державного реєстру активів, на які накладено арешт у кримінальному

провадженні; співпраця з аналогічними органами (офісами з розшуку та управління активами) інших держав, з іншими компетентними органами, з міжнародними відповідними організаціями; сприяти забезпеченню представництва прав та інтересів України у справах, які пов'язані з поверненням активів, які були здобуті злочинним шляхом, до України від закордонних юрисдикційних органів тощо [2].

26.11.2015 р. набув чинності Закон України –Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції», яким були внесені зміни до ряду законів щодо передвиборної агітації, обмежень у фінансуванні політичних партій, агітації з всеукраїнського чи місцевого референдуму, встановлений порядок формування та використання виборчих фондів в процесі проходження виборів Президента України та народних депутатів України, у сфері фінансового аспекту виборчих відносин визначена адміністративна та кримінальна відповідальність за порушення [25].

У жовтні 2016 року набули чинності Закон України –Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02.06.2016 р. та Закон України –Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р., в яких є норми про те, що не Верховна Рада України, а Вища рада правосуддя дає згоду до винесення обвинувального вироку судом на затримання або утримання під вартою чи арештом судді, за виключенням затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину. Отже цим самим була спрощена процедура притягнення суддів за корупційні злочини до відповідальності.

2.2. Державні механізми реалізації антикорупційної політики в Україні

Механізми правового регулювання протидії та запобігання корупції - це сукупність правових засобів або певних засобів впливу, за допомогою яких забезпечується реалізація державної антикорупційної політики.

У сфері запобігання корупції законодавством України визначено низку положень, які за своїм змістом є обов'язками, обмеженнями та вимогами до поведінки суб'єктів, на яких поширюється дія Закону України –Про запобігання корупції. Усі ці інструменти утворюють комплекс антикорупційних механізмів, що запобігають вчиненню корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень, а також іншим порушенням вимог зазначеного Закону.

Статтею 3 зазначеного Закону встановлено вичерпний перелік осіб, які визнаються суб'єктами, на яких поширюється дія цього Закону. Ці предмети поділяються на три великі групи, зокрема:

- 1) уповноважені на виконання функцій місцевого самоврядування або держави особи;
- 2) особи, прирівнювані до уповноважених на виконання функцій місцевого самоврядування або держави осіб, для цілей цього Закону;
- 3) особи, які на постійній або тимчасовій основі обіймають посади, пов'язані з виконанням адміністративно-господарських або організаційно-управлінських обов'язків, чи спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків в межах юридичних осіб приватного права в незалежності від організаційно-правової форми, а також інші особи, котрі не є службовими особами та якими виконується робота або надаються послуги згідно з договором з організацією, установою, підприємством [11].

Різниця між цими групами полягає в різному обсязі обов'язків, обмежень і вимог, насамперед щодо етичної поведінки, покладених на них Законом. Так, переважна більшість зобов'язань, обмежень і вимог відноситься до першої групи. До другої групи відносяться певні види зобов'язань, обмежень і вимог.

Наприклад. Обов'язки: запобігання одержанню подарунка чи неправомірної вигоди та відповідне поводження з ними, запобігання та вирішення конфлікту інтересів, у зв'язку з наявністю корпоративних прав чи

підприємства, запобігання конфлікту інтересів, подання декларацій (для посадових осіб юридичних осіб публічного права). Обмеження: невикористання свого становища чи службових повноважень, щодо отримання подарунків, доступ до інформації. Вимоги до правил етичної поведінки, зокрема щодо: дотримання вимог законодавства та етичних стандартів поведінки, політичної нейтральності, неупередженості, нерозголошення інформації, компетентності та оперативності, утримання від виконання неправомірних доручень чи рішень (для посадових осіб юридичних осіб публічного права) [12].

У свою чергу, до третьої групи застосовуються лише певні обмеження, наприклад, щодо використання службових повноважень чи службового становища.

Положеннями Закону України «Про запобігання корупції» [30] передбачено такі механізми запобігання та протидії корупції:

1) обмеження для суб'єктів, на яких він поширюється (щодо використання службових повноважень або свого становища, щодо поєднання та сумісництва з іншими видами діяльності, щодо одержання подарунків, після припинення діяльності, пов'язаної із здійсненням місцевого самоврядування). державні чи державні функції, обмеження щодо спільної роботи близьких осіб);

2) –зобов'язання щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів».

Таким чином, Закон розрізняє заходи зовнішнього (керівник) та самостійного (працівник) врегулювання конфлікту інтересів. Зовнішнє врегулювання конфлікту інтересів може здійснюватися шляхом: усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення або участі в його прийнятті; обмеження доступу особи до інформації; перегляд обсягу службових повноважень особи; застосування зовнішнього контролю; переведення або звільнення особи у зв'язку з наявністю конфлікту інтересів. У свою чергу, самостійне врегулювання конфлікту інтересів не обмежується конкретним переліком способів, головне, щоб працівник у законний спосіб позбувся приватного інтересу, який породжує конфлікт інтересів. Окремо варто нагадати, що ст. 35 Закону України «Про запобігання корупції» [30]

передбачено особливості врегулювання конфлікту інтересів, який може виникнути в процесі діяльності окремих категорій уповноважених осіб виконувати функції місцевого самоврядування або держави;

3) правила етичної поведінки посадових осіб місцевого самоврядування та державних службовців, яких вони зобов'язані дотримуватись під час виконання своїх представницьких або службових повноважень, порядок і підстави притягнення до відповідальності за порушення цих вимог;

4) процедури фінансового контролю, у тому числі подання декларацій особами, які уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та їхня перевірка Національним агентством;

5) державний захист викривачів - осіб, які надають допомогу у запобіганні та протидії корупції та повідомляють про порушення іншою особою вимог цього Закону. Законом передбачено, що особи, яким надається допомога у протидії та запобіганні корупції, перебувають під захистом держави. У разі виникнення загрози їх життю, житлу, здоров'ю та майну у зв'язку із заявленим порушенням вимог цього Закону правоохоронні органи можуть застосовувати правові, організаційні, технічні та інші заходи, спрямовані на захисту їх від протиправних посягань, що передбачено Законом України -Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві

6) механізми відповідальності за вчинення корупційних чи пов'язаних з корупцією правопорушень (цивільно-правова, адміністративна, кримінальна та дисциплінарна відповідальність). У випадку вчинення в інтересах юридичної особи та від її імені уповноваженою особою злочину у співучасті або самотійно, у випадках, визначених Кримінальним кодексом України, до юридичної особи застосовують заходи кримінально-правового характеру;

7) інші механізми протидії та запобігання корупції, а саме:

- заборона на одержання послуг, майна чи пільг органами місцевого самоврядування та органами державної влади. Згідно зі статтею 54 Закону України -Про запобігання корупції

самоврядування заборонено одержувати від юридичних, фізичних осіб безоплатно грошові кошти чи інше майно, майнові переваги, нематеріальні активи, пільги чи послуги, окрім випадків, що передбачені законами або чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких була надала Верховною Радою України. Такими випадками серед іншого є подарунки, які одержані зазначеними у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону особами як подарунки державі, територіальній громаді, комунальним або державним підприємствам, організаціям чи установам, є відповідно комунальною або державною власністю та мають бути передані органу, установі, організації чи підприємству у визначеному Кабінетом Міністрів України порядку (частина 3 ст. 23 Закону України –Про запобігання корупції») [30];

- проведення антикорупційної експертизи щодо виявлення в чинних нормативно-правових актах та проектах нормативно-правових актів факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією, та розроблення рекомендацій щодо їх усунення.

Законом України –Про запобігання корупції» встановлено такі види антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів:

1) обов'язкові, виконуються:

- розробник нормативно-правового акта (пояснювальної записки);
- Міністерством юстиції України (висновок правової/антикорупційної експертизи);
- Комітетом Верховної Ради України (висновок Комітету Верховної Ради України) [10].

Міністерством юстиції України проводить обов'язкову антикорупційну експертизу всіх проектів нормативно-правових актів, які вносяться на розгляд Кабінету Міністрів України. Антикорупційну експертизу проектів нормативно-правових актів, що вносяться до Верховної Ради України народними депутатами України, здійснює комітет Верховної Ради України з питань запобігання корупції;

2) ініціативний, який здійснюється:

- Національним агентством з питань запобігання корупції (висновок Національного агентства);
- громадянами (пропозиції/рекомендації надаються за ініціативою фізичних осіб, громадських формувань, юридичних осіб) [6].

В установленому порядку за власною ініціативою Національне агентство може проводити антикорупційну експертизу проектів нормативно-правових актів, які вносяться на розгляд Верховної Ради України або Кабінету Міністрів України. До його антикорупційної перевірки залучена Громадська рада при Нацагентстві. Національне агентство також проводить періодичну перевірку законодавчих актів на наявність у них корупційних норм, відповідно до Міністерства юстиції України вносяться пропозиції щодо включення їх до плану антикорупційної експертизи. Наукові установи, громадські об'єднання можуть залучатися до моніторингу національним агентством, у тому числі на умовах державного замовлення на основі відкритого конкурсу. У свою чергу, суб'єкт видання (прийняття) відповідного акта повинен враховувати результати антикорупційної експертизи, у тому числі громадської;

- щодо осіб, які претендують на зайняття посад, обов'язковим є проведення спеціальної перевірки, яка тягне за собою зайняття відповідального чи особливо відповідального становища, а також посад з підвищеним ризиком корупції, перелік яких затверджується Національним агентством. , виходячи з вимог статті 56 Закону України –Про запобігання корупції», у тому числі відомості, подані особисто [11].

Метою проведення спеціальної перевірки щодо зазначених осіб є підвищення якості добору кандидатів на посади, пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, та недопущення прийняття на роботу осіб, які у разі призначення, матиме конфлікт інтересів. Зазначений механізм дає змогу керівнику органу місцевого самоврядування чи державного органу отримати вичерпну інформацію про кандидата на посаду та прийняти об'єктивне рішення щодо його призначення або відмови у призначенні.

Організація проведення спеціальної перевірки щодо зайняття посади в органі, на яку претендує особа, покладається на керівника або заступника керівника державного органу, органу місцевого самоврядування чи їх апарату.

Згідно з положеннями Закону України «Про запобігання корупції» [30] спеціальній перевірці підлягають наступні відомості про особу:

- щодо наявності рішення суду, яке набрало законної сили, згідно з яким особу притягнуто до кримінальної відповідальності, у тому числі за корупційні правопорушення, а також наявності судимості, її погашення або зняття;

- щодо факту, чи є особа за пов'язані з корупцією правопорушення піддана або піддавалася раніше адміністративним стягненням;

- щодо достовірності зазначених у декларації уповноваженої на виконання функцій місцевого самоврядування або держави особи відомостей;

- щодо наявності корпоративних прав в особі;

- щодо стану здоров'я в частині перебування особи на обліку в наркологічних або психоневрологічних закладах охорони здоров'я, щодо освіти, щодо наявності наукового ступеня, щодо вченого звання;

- щодо військового зобов'язання особи;

- щодо наявності в особі допуску до державної таємниці, якщо такий допуск є необхідним відповідно до кваліфікаційних вимог до певної посади;

- щодо поширення заборони на особу обіймати відповідні посади, передбачені положеннями Закону України «Про очищення влади» [30].

Нормами статті 57 Закону України «Про запобігання корупції» [30] врегульовано процедуру проведення спеціальної перевірки, а також затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 25.03.2015 р. № 171 «Порядок проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком, і внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України». Законом України «Про судоустрій і статус судів» визначено особливості організації проведення спеціальної перевірки щодо кандидатів на посаду суді.

На сьогодні функціонування Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення забезпечує Національне агентство з питань запобігання корупції [4].

Відповідно до Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, затвердженого рішенням Національного агентства від 0902.2018 № 166 та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 21.03.2018 № 345/ 31797 з метою створення та функціонування такого Реєстру є:

1) –забезпечення єдиного обліку осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, та юридичних осіб, до яких застосовано кримінально-правові заходи у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення»;

2) –забезпечення в установленому порядку проведення спеціальної перевірки відомостей щодо осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком»;

3) –аналіз інформації щодо осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, з метою визначення сфер державної політики та посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, з найбільшими корупційними ризиками» , а також формування та реалізації державної антикорупційної політики»;

4) –аналіз відомостей про юридичних осіб, до яких застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення» [30].

Підставою для внесення Реєстратором відомостей про особу, яка притягується до відповідальності за вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення є:

1) –електронна копія судового рішення, що набрало законної сили, з Єдиного державного реєстру судових рішень»;

2) –засвідчена в установленому порядку паперова копія розпорядчого документа про накладення дисциплінарного стягнення» [11].

Відповідно до пункту 5 Положення реєстратор вносить відомості до Реєстру протягом трьох робочих днів з дня надходження від Державної судової адміністрації України до Національного агентства електронної копії судового рішення, що набрало законної сили. з Єдиного державного реєстру судових рішень та засвідчену паперову копію розпорядчого акта про накладення або скасування розпорядчого акта про накладення дисциплінарного стягнення [12].

До відомостей з Реєстру безоплатний цілодобовий доступ здійснюється через офіційний веб-сайт Національного агентства шляхом пошуку та перегляду такої інформації про зазначених осіб за даними:

- 1) прізвища, ім'я, по батькові;
- 2) місця роботи, посади на час вчинення корупційного правопорушення;
- 3) складу корупційного правопорушення;
- 4) виду покарання (стягнення);
- 5) способу вчинення дисциплінарного проступку;
- 6) виду дисциплінарного стягнення [11].

Суб'єктам, зазначеним у статті 3 Закону України –Про запобігання корупції», на яких поширюється дія цього Закону, забороняється відмовляти юридичним або фізичним особам у наданні інформації, передбаченої законом, а також надавати її з порушенням вимог строки надання відповідей на запити не в повному обсязі або недостовірну інформацію, яка є обов'язковою для надання відповідно до законодавства;

- запровадження принципів запобігання корупції в діяльності юридичної особи, які передбачають: обов'язок керівників, засновників (учасників) юридичної особи забезпечувати регулярну оцінку корупційних ризиків та здійснення відповідних антикорупційних заходів у діяльність юридичної особи; розроблення антикорупційної програми юридичної особи як сукупності стандартів, правил і процедур у діяльності юридичної особи щодо виявлення,

протидії та запобігання корупції; запровадження посади особи, відповідальної за реалізацію антикорупційної програми юридичної особи [4].

2.3. Взаємодія держави та громадянського суспільства у сфері запобігання та протидії корупції

Світовим досвідом засвідчено, що на комплексному застосуванні запобіжних, примусових та просвітницьких процедур базуються ефективні антикорупційні програми. А це говорить про потребу спільної участі у цьому процесі інститутів громадянського суспільства та органів влади, відтак за громадськими організаціями мають відслідковуватись функції зворотного зв'язку між політичною або державною владою та самим суспільством.

Відповідно до Закону України «Про громадські об'єднання» [26] громадська організація позиціонується як один із видів громадських об'єднань. У свою чергу, громадським об'єднанням відповідно до ст. 1 Закону України «Про громадські об'єднання» є «добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів. Громадське об'єднання за організаційно-правовою формою утворюється як громадська організація або громадська спілка» [26]. Це широке коло організацій, що крім політичної мають будь-яку мету. Політичні віднесені Законом України «Про громадські об'єднання» до інших видів об'єднань - політичних партій.

Поняттям громадської організації не охоплюється також і релігійні, господарські та інші об'єднання громадян, порядок та діяльність яких визначається відповідним чинним законодавством.

Профспілки є громадськими організаціями. Законом України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» регулюються їх особливості правового статусу [26].

Держава сприяє розвитку творчої ініціативи та активності громадян, для діяльності всіх громадських організацій створюються рівні умови. Принципи добровільного членства, самоврядування, рівноправності, гласності та законності є спільними ознаками для всіх громадських організацій [3].

Напрямок своєї діяльності громадські організації обирають вільно. Разом з тим не може бути підставою для обмеження прав та свобод або надання будь-яких пільг та переваг державою належність чи неналежність до тієї чи іншої громадської організації. Громадські організації в залежності від територіальних меж діяльності створюються з місцевим, загальноукраїнським та міжнародним статусом. На добровільних засадах всі вони можуть також створювати або вступати у спілки або асоціації, про співробітництво та взаємодопомогу укладати між собою угоди.

У протидії корупції громадські організації відіграють важливу роль. В першу чергу ця роль полягає саме у сприянні прозорості діяльності владних структур, а це, у свою чергу, для запобігання корупції створює сприятливі умови, також сприяє виявленню фактів корупційних правопорушень та притягненню до відповідальності винних осіб [4].

В ст. 13 Конвенції ООН проти корупції визначені принципи та форми участі суспільства в попередженні корупції та її протидії та охоплюють, зокрема наступне:

- для громадськості забезпечення ефективного доступу до інформації;
- сприяння залученню громадян до процесів прийняття рішень та посилення їх прозорості;
- повага, заохочення та захист свободи щодо здійснення пошуку, отримання та поширення інформації про корупційні правопорушення;
- проведення заходів з інформування громадськості, що сприятимуть створенню до корупції атмосфери нетерпимості [14].

В Україні існує досить багато громадських організацій антикорупційного спрямування. Можливості впливу на владу та ефективність їх діяльності є дуже

обмеженими. Таку ситуацію зумовили як загальні умови функціонування інститутів громадянського суспільства в Україні, так і специфічні чинники.

Можна віднести до таких чинників наступні:

- обмеження в доступі до інформації щодо діяльності органів місцевого самоврядування та органів влади (особливо це стосується корупційно небезпечних питань, наприклад землекористування);
- для реагування органів влади відсутність законодавчо визначеного механізму на інформацію громадських організацій про виявлені ними корупційні прояви та діяння;
- намагання певних органів влади (політичних сил) встановити контроль над громадськими організаціями.

Цей контроль встановлюється для того, щоб створити певні зони, для антикорупційного моніторингу закриті, та в політичній боротьбі використовувати їх як засіб боротьби [7].

Відзначимо, що сама українська влада має бути зацікавленою в співпраці з громадськими організаціями у сфері протидії поширенню корупційних проявів. Це зумовлюється кількома факторами. Низька довіра населення до всього спектру владних та політичних інститутів сприяє поширенню суспільного скептицизму щодо ініціатив держави у вирішенні проблем з корупцією. Позбавляє громадян ефективних державно-правових механізмів захисту власних прав та свобод корумпована система правосуддя, а це, у свою чергу, посилює вплив неурядових та правозахисних організацій.

Міжнародна співпраця України наголошує на активізації процесу залучення організації громадянського суспільства та окремих громадян до процедури прийняття рішень в якості важливої передумови протидії проявам корупції [11].

Основними механізмами участі громадських організацій в антикорупційних заходах є:

- Моніторинг діяльності органів влади. Однією з головних цілей моніторингу є забезпечення підзвітності уряду та бізнесових структур перед

громадянами. Об'єктами моніторингу можуть виступати різні суб'єкти, а саме: політичні партії, органи виконавчої влади, фінансові та приватні установи, судові органи, парламент. За допомогою використання різних заходів, які пов'язані з підвищенням рівня відкритості та прозорості влади громадські організації можуть сприяти утриманню органів влади підзвітними суспільству, а це змушує органи влади прийняті ними рішення та виконані дії публічно обґрунтовувати. Одними з таких заходів можуть бути проведення громадської експертизи та контроль за бюджетним процесом від стадії його формування до стадії виконання [3].

- Здійснення громадського контролю за конкурсним розподілом бюджетних коштів. При проведенні тендерів за дотриманням закону громадські організації можуть здійснювати контроль і вимагати від органів влади усунення проблем у випадку виявлення порушень. Організаціями громадянського суспільства мож також контролюватись процес обрання громадянами депутатів законодавчої влади, що для своїх виборців дійсно представляють інтереси. З цією метою громадськими організаціями може здійснюватись моніторинг та порівняння положень програм передвиборних кампаній політичних партій з їхньою конкретною діяльністю, ведення обліку голосування депутатів з питань суспільно важливих, обліку відвідування засідань депутатами, здійснення аналізу майнових та фінансових декларацій [12].

- Здійснення захисту прав та свобод громадян і відповідного впровадження каналів та механізмів подання скарг. Якщо звернутись до досвіду держав з усталеною демократичною системою, можна засвідчити, що такий вид діяльності може на процедури прийняття рішень органами влади дати змогу посилити впливи громадян, а також сприяти створенню сприятливого інформаційного поля та тиску з боку ЗМІ на владу, сприяти підвищенню рівня довіри населення до спроможності реалізації та захисту власних прав і свобод [2].

- Сприяння забезпеченню в суспільстві інформаційної відкритості щодо стану корупційних проявів та результативності антикорупційних заходів.

Політична корупція в інформаційному просторі України практично не висвітлюється як багатоаспектна та складна проблема. В засобах масової інформації інформаційне поле складають публікації щодо стану корупційних проявів, зміст яких може зводитись до опису лише окремих актів корупційних правопорушень. Можна відзначити, що практично відсутні наукові дослідження та поглиблені публікації, які висвітлювали б джерела політичної корупції, негативні наслідки від неї, а також позитивні приклади протидії політичній корупції. Про позитивну антикорупційну діяльність та про дослідження у сфері протидії політичній корупції інформація є малопоширеною [4].

- Забезпечення організації просвітницької роботи з окремими соціальними групами та з населенням. У процесі протидії корупції важливим етапом є правова просвіта громадян та захист їхніх прав. До вирішення проблеми освіти та правового захисту громадян існує кілька підходів, а саме:

1. за допомогою створення спеціалізованих юридичних служб надання послуг усім категоріям населення.

2. Здійснення організаціями, які можуть представляти інтереси населення, надання послуг конкретним категоріям населення (наприклад, це можуть бути спілки людей з обмеженими можливостями або асоціації підприємців) [7].

- Забезпечення сприяння підвищення рівня життя населення. Звертаючись до світового досвіду, переконуємось, що несумісними є явища - високий рівень життя населення та корупція. Тому зростання добробуту населення та подолання бідності - найбільш результативний та надійний механізм подолання корупційних проявів, зокрема і політичної корупції.

Інституційними об'єднаннями громадських організацій можуть прийматись різноманітні організаційні форми. Відтак, можна сформулювати мережеву структуру або коаліцію з уже наявних організацій, які об'єднані спільною метою - протидія корупції в політичній сфері. Організаційна структура подібних коаліцій може приймати форми від об'єднань у слабоструктуровані та неформальні коаліції до створення зареєстрованих

офіційно коаліцій з чіткою структурою управління та членства. Створення нових організацій громадянського суспільства може стати іншим різновидом об'єднання, які будуть виключно орієнтовані на антикорупційну діяльність. Отже, вибір форми об'єднання повинен бути адекватним для досягнення поставлених завдань та найбільш прийнятним для його членів [26].

Отже відмітимо, що сама держава має бути зацікавлена в інституційному об'єднанні громадських організацій. Тим самим, на діяльність громадських організацій це мінімізує політичні впливи з боку структур, якими фінансуються ці громадські утворення. Станом на сьогодні в Україні відсутня потужна загальнонаціональна незалежна антикорупційна громадська організація або рух, що був би здатний впливати на державну або політичну владу, та її окремі представники, хоча запит на подібні об'єднання існує, виходячи з оцінок громадянами стану корупції в державі.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

3.1. Зарубіжний досвід запобігання корупції: принципи та механізми

Досліджуючи управлінські механізми антикорупційної політики у розвинутих країнах Західної Європи, більш детально зупинимося на антикорупційній політиці у Франції, Німеччині та Великобританії.

Антикорупційний правовий механізм Франції спрямований на запобігання та протидію корупції у сфері державного управління, боротьбу зі службовими злочинами державних службовців, протиправною діяльністю політичних партій, зокрема у сфері незаконних джерел фінансування виборчих кампаній. Законодавча база для боротьби з корупцією постійно розширюється. Попередження та припинення службових злочинів, вчинених з корисливою метою високопосадовцями держави, чітке врегулювання порядку фінансування політичних партій та їх виборчих кампаній є основним завданням законодавчої бази [2].

В державному апараті Франції Запобігання корупції сприяють специфічні обмеження, котрі мають застосовуватись до державних службовців. Конституцією Франції 1958 року і Загальним статутом державних службовців, що включає в себе чотири основних Закони, регулюється їхня діяльність, зокрема це:

- Про права та обов'язки державних службовців» від 13 липня 1983 року;
- Про центральну державну службу» від 11 січня 1984 року;
- Про територіальну державну службу» від 26 січня 1984 року;
- Про державних службовців системи охорони здоров'я від 09 січня 1986 року [7].

Відповідно до Конституції Франції 1958 року, посадовим особам забороняється поєднувати виконання своїх професійних обов'язків з

парламентським чи сенатським мандатом або в державному та приватному секторах з будь-якою іншою професійною діяльністю. Забороняється робота за сумісництвом, за винятком випадків, коли викладачі вищих навчальних закладів можуть суміщати свою роботу з виконанням обов'язків депутатів Національних Зборів.

Відповідно до Закону 1983 р. державні службовці зобов'язані зберігати професійну (військову, податкову, таємницю національної безпеки, медичну) і службову таємницю, за порушення якої вони можуть бути притягнуті до дисциплінарної відповідальності. Чиновники мають бути незалежними від зовнішнього впливу, зокрема, це стосується впливу приватного сектору. Тому, наприклад, фінансові контролери та податкові інспектори у Франції не повинні мати особистих майнових інтересів у банках і приватних фірмах, які вони контролюють [48].

Ще в 1919 році до Кримінального кодексу Франції була додана стаття, яка забороняє чиновникам протягом п'яти років після відставки вступати в приватну компанію, яку вони контролювали під час перебування на державній службі. Порушення карається позбавленням волі на строк до двох років або значним штрафом. Після відставки міністр протягом шести місяців не може обіймати керівні посади, за винятком тих, на яких він міг працювати до призначення в уряд. У Франції державні службовці за порушення цих норм, відповідно до Хартії державної служби редакції 1949 і 1992 років, можуть бути притягнуті до адміністративної та кримінальної відповідальності, можуть бути позбавлені всіх привілеїв, включаючи вислугу років і відомчу пенсію.

З метою попередження та попередження корупції в системі державної служби ще в 60-х роках XX століття у Франції було прийнято рішення зобов'язати всіх виборних державних службовців та персонал державної служби, функції яких близькі до ризиків корупційних правопорушень, звітувати про свої доходи та майно в незалежних органах. З метою боротьби з корупцією в політичній сфері згідно з постановою уряду Франції від 11 березня 1988 року політичні партії повинні публікувати дані про витрати на проведення виборчих

кампаній, а міністри і парламентарі повинні декларувати свої доходи. Закон «Про фінансування політичних партій» 1990 р. запровадив обмеження щодо надання коштів політичним партіям громадянами та підприємствами [49].

Чинне французьке законодавство зобов'язує кредитні установи бути обережними з капіталом державних службовців, який може походити з джерел організованої злочинності. Йдеться, насамперед, про виявлення порушень, пов'язаних із підробкою векселів та чеків, що пред'являються на інкасо. Якщо буде встановлено, що працівник відкрив рахунок з метою ухилення від сплати податків, дія такого рахунку негайно припиняється. Слід також зазначити, що законодавство Франції зобов'язує фінансових посередників встановлювати особу свого клієнта, надавати довідки третіх осіб, на чию користь можуть здійснюватися перекази, а в разі прийняття фальшивого документа відповідальність несе працівник банку. Фінансові посередники зобов'язані повідомляти спеціальним адмінслужбам про суми внесків на рахунок у разі виникнення підозри, це стосується і операцій з такими коштами. Водночас скасовується обов'язок дотримання професійної таємниці.

Особи, якими здійснюються всередині країни фінансові операції, зобов'язані сплачувати податок та подавати декларацію у тому випадку, якщо оголошеною сумою перевищується 50 тис. франків. Отже, за рухом безготівкових грошових коштів державою встановлюється контроль, у цей спосіб розширюючи важелі контролю за потенційними порушниками законодавства [51].

Основними державними інституціями Франції, які здійснюють боротьбу з корупцією, можемо відзначити:

- Комісію з фінансової гласності політичного життя, якою контролюється майнове становище парламентаріїв;
- Національну комісію щодо ведення рахунків виборчих кампаній та здійснення фінансування політичних партій;
- правоохоронні інституції та органи;
- Міністерство юстиції;

- діючий з 2004 року при Судовій поліції відділ з боротьби проти корупції (ВБК) в рамках Управління боротьби проти економічних та фінансових злочинів;

- Центральну службу запобігання корупції [48].

Зокрема, у 1993 році було створено Центральну службу з питань запобігання корупції, на яку покладено такі важливі функції, як: розробка та впровадження системи антикорупційних заходів, розгляд справ про фінансові зловживання в службі з боку посадових осіб та приватні особи, дії з корисливою метою, підкуп, надання неправомірної вигоди чи переваг під час тендерів; надання рекомендацій щодо організації протидії корупції. Керівником служби є суддя, якого призначає президент Франції. До його складу входять представники різних міністерств і відомств. Після отримання інформації, що засвідчує факти правопорушень, ЦС направляє матеріали до прокуратури республіки для розслідування [50].

Також Центральна служба з питань запобігання корупції проводить інформаційно-просвітницьку діяльність та сприяє впровадженню етичних кодексів в організаціях як державного, так і приватного секторів.

Важливу роль у боротьбі з корупцією і, перш за все, в боротьбі з марнотратством і розкраданнями у Франції відіграють Державна рада, Рахункова палата і Генеральна інспекція фінансів [51].

Державна рада консультує уряд щодо відповідності законодавству Франції всіх підзаконних актів міністерств і відомств (наказів, інструкцій, положень тощо), а також є вищою інстанцією системи адміністративної юстиції, яка розглядає спори між громадянами та посадовими особами.

Рахунковою палатою проводиться вибіркове вивчення бухгалтерської звітності державних установ, а також державних і змішаних товариств, які використовують бюджетні кошти. Він звітує про результати перевірок уряду та доводить їх до відома громадськості. У 1995 році Національна асамблея (нижня палата французького парламенту) прийняла –Закон Сегіналл, який надав Рахунковій палаті право контролювати процес призначення чиновників на

державну службу незалежно від їх відомчої приналежності. Відповідно до цього закону, кожен депутат після обрання до Національних зборів Франції повинен надати інформацію про витрачені на виборчу кампанію кошти та відповідну –декларацію честі з переліком особистого майна. Таку ж декларацію подають члени генеральної та регіональних рад, депутати Європарламенту. Результати виборів можуть бути визнані недійсними, якщо витрати депутата на вибори перевищують граничний розмір, і порушник втрачає право на отримання субвенції з державного бюджету [48].

Генеральна інспекція фінансів належить до системи Мініфіну Франції і забезпечує здійснення поточної ревізії витрачання бюджетних коштів, при цьому до державних установ направляючи бригади ревізорів.

Крім того, з 1991 року в рамках Міністерства економіки і фінансів Франції функціонує відділ з боротьби з відмиванням грошей, отриманих незаконним шляхом, і з перевірки дотримання правил підписання державних контрактів з приватними фірмами на виконання громадських робіт.

У Франції під час виборчих кампаній Для запобігання корупції, згідно з –антикорупційними закони від 11.03.1988 р., 25.01.1990 р., 25.06.1992 р. та 29.01.1993 р., за два місяці до виборів кандидати зобов'язані представляти рахунки доходів та витрат на свою майбутню кампанію та висновок бухгалтерського аудиту в префектуру виборчого округу [46].

На виборчі кампанії пожертвування фізичних осіб є обмеженими. Дар, що перевищує 150 євро, повинен вноситися не готівкою, а банківським чеком. Пожертвування юридичних осіб, окрім самих партій, заборонені взагалі. Дотримання всіх цих правил контролюється Національною комісією з рахунків виборчих кампаній і фінансування політичних партій.

У Франції важливим чинником, що сприяє проведенню успішної політики боротьби з корупцією, є активна позиція та участь цієї держави в антикорупційному векторі діяльності Європейського Союзу. Всі антикорупційні конвенції Євросоюзу були ратифіковані Францією. Відповідні правоохоронні органи Франції активно співпрацюють з Європейським бюро

судової співпраці (Євроюстом), Європейським поліцейським управлінням (Європолом), спеціальним підрозділом фінансової поліції при Європейському Союзі, боротьба із шахрайством до функцій якого належить (ОЛАФ) [48].

Також у державному секторі Франції подолання проявів корупції сприяють такі об'єктивні чинники, порівняно з традиційною ієрархічною вертикаллю влади, підвищення ролі управління мережею, зменшення втручання держави в економічні процеси та регулювання сфери послуг.

Станом на 2022 рік Німеччина займає 10 позицію в рейтингу сприйняття корупції в суспільстві, який щороку формує –Transparency International».

У Німеччині є чимало ефективних правових інструментів для викриття випадків корупції. Основою боротьби з корупційними проявами стоїть завдання щодо знищення матеріальної, в першу чергу фінансової бази наявних злочинних угруповань. Подібне досягається двома способами: створення належної правової бази щоб унеможливити відмивання –брудних» грошей та конфіскація майна [50].

Банківськими установами Німеччини в обов'язковому порядку правоохоронним органам надається інформація щодо операцій з грошима у розмірі більше 20 тис. німецьких марок за умови виключного використання цієї інформації для розслідування. У законодавстві закріплене правило: якщо у розмірі більше 50 тис. німецьких марок громадянин робить внесок у банк, то він в обов'язковому порядку повинен пред'явити посвідчення особи. Також у Німеччині запроваджено реєстр корумпованих фірм. Якщо фірма є в такому реєстрі, то вона позбавляється права виконувати будь-які державні замовлення, з боку правоохоронних органів стає об'єктом посиленої уваги [46].

Що стосується боротьби з корупцією серед державних службовців у Німеччині, то згідно з оригінальною німецькою доктриною, чиновник у цій країні розглядається як службовець, орган і представник держави, державної ідеї.

В Німеччині правовий статус федеральних чиновників врегульований двома важливими законами: Федеральним Законом –Про державних

службовців» від 27 лютого 1985 року; Федеральним Законом –Про правове положення чиновників» від 27 лютого 1985 року [47].

Кожна із земель Німеччини має власні закони, які регулюють правове положення місцевих чиновників. Ці закони повинні відповідати положенням Федерального Закону. На відміну від інших працюючих по найму осіб для чиновництва особливі права та обов'язки виражаються, наприклад, через порядок призначення на посади, через порядок звільнення з посад (як правило, з виходом на пенсію по досягненню визначеного віку). Чиновників обмежено в праві щодо вільного вираження своїх думок. Зокрема, вони не мають права брати участь у страйках. Від чиновників держава має повне право жадати відданості та політичної благонадійності, тому що вони служать всьому народові держави, а не конкретній політичній партії. Одним з важливих принципів професійного чиновництва є встановлена позапартійність чиновників та державної служби (політична неупередженість) [48].

Як виняток, правова база Німеччини передбачає можливість отримання державним службовцем подарунка вартістю не більше 20 німецьких марок. Тому в такому випадку він повинен повідомити про це свого керівника, який може прийняти одне з двох рішень, враховуючи обставини: залишити подарунок, який він отримав від працівника, або зобов'язати його передати цей подарунок держави в установленому порядку.

У січні 2006 року в Німеччині набула чинності нова редакція закону –Про доступ до публічної інформації». Він гарантує не лише журналістам, а й пересічним громадянам право доступу до будь-якої офіційної інформації, за винятком тієї, що має гриф –таємно». При цьому громадяни навіть не зобов'язані пояснювати причину своєї зацікавленості. Закон не передбачає прямого покарання посадових осіб за неподання інформації. Але на підставі цього закону громадянин може звернутися до суду або до Уповноваженого з питань свободи інформації і все одно отримати потрібну йому інформацію [51].

На практиці в Німеччині не задовольняється приблизно третина всіх запитів. Здебільшого слово –секретно» означає інформацію зі сфери оборони та

спецслужб. Водночас деякі установи намагаються, так би мовити, –креативно обійти право громадян на інформацію. Найчастіше вони просто прикриваються формулюванням –державні справи». Прикладом тому є скандал навколо екс-міністра охорони здоров'я Німеччини У. Шмідта, якого влітку 2009 р. нібито спіймали на незаконному користуванні службовим автомобілем під час відпустки. Податківці хотіли дізнатися, скільки саме коштують поїздки У. Шмідта, але отримали туманну відповідь, що це державні справи [2].

З 2000 року в Баварії діє так званий –закон про боротьбу з кумівством», який забороняє політикам брати на роботу дружин, чоловіків і дітей.

Згідно з аналізом Міжнародної антикорупційної організації, Німеччина знаходиться на шкалі посередині між категоріями –добре» і –дуже добре». Незважаючи на позитивний загальний рейтинг, країна відстає в деяких сферах політики. Адже навіть у країнах із відносно низьким рівнем корупції значна частина корупційних правопорушень залишається поза увагою громадськості та правоохоронних органів. Лише про невелику кількість випадків корупції – 5% – повідомляють громадськості [49].

Тому, незважаючи на позитиви антикорупційної політики в Німеччині, є ряд недоліків. Зокрема, закони проти хабарництва серед політиків у Німеччині надто м'які. Німецькі політики тривалий час не могли ухвалити низку важливих антикорупційних законів, які мали б унеможливити зловживання політиків і чиновників своїм службовим становищем. Це стосується і підкупу депутатів. Корупцію та підкуп депутатів Німеччини регулює ст. 108 Кримінального кодексу. Закон передбачає лише покарання за підкуп і продаж голосів у парламенті [46].

Крім того, Німеччина не підписала –Конвенцію ООН проти корупції», ратифіковану 167 країнами світу, оскільки для її прийняття країні потрібно буде змінити державне законодавство. Згідно з чинним законодавством Німеччини, депутати повинні реєструвати та оприлюднювати пожертви на суму понад 10 тисяч євро. Ця сума завищена і створюється враження, що депутати хочуть отримати додатковий особистий прибуток від пожертв.

Незважаючи на ці недоліки, високий рівень правової та політичної культури Німеччини, розвиток інститутів громадянського суспільства сприяють тому, що політики в цій країні йдуть у відставку, щойно навколо них виникає корупційний скандал, чого не скажеш про Україну, яка прийняла низку прогресивних антикорупційних законів цього ще не сталося.

У Великобританії корупцією вважають зловживання політичним або службовим становищем, на меті якого стоїть отримання пільг чи матеріальних цінностей. В такому випадку виділяють кілька видів корупції: політична, корупція у державному секторі, поліційна, банківська [51].

Найнебезпечнішою формою корупційної діяльності є політична корупція. Найчастіше вона може бути пов'язана з нелегальним фінансуванням політичних діячів або політичних партій. Джерелом такого фінансування здебільшого є кошти, отримані від хабарів, ухилення від сплати податків, шахрайства, фіктивного банкрутства, використання та прийняття підроблених накладних. За цього спостерігається тісний взаємозв'язок між відмиванням грошей та шахрайством і політичним фінансуванням. Суб'єктами таких корупційних дій є, найчастіше, політичні діячі, члени парламенту та державні службовці вищого рівня.

Однією із форм політичної корупції у Великобританії є корупція у державному секторі, яка стосується сфери місцевого управління, службовців мерій, місцевих урядів та інших службовців, які мають повноваження, пов'язані із соціальним забезпеченням населення. Найпоширенішим злочином у цій сфері вважається розтрата – використання державних або громадських фондів в особистих інтересах [2].

Політична корупція та корупція в державному секторі мають багато спільного. Зокрема, вони демонструють тісний взаємозв'язок бізнесу та політичного життя, що спричиняє конфлікт між особистим і суспільним інтересом державного службовця. Також існує тісний зв'язок з організованою злочинністю та відмиванням грошей, які мають міжнародне значення, оскільки політики та бізнесмени найвищого рівня дуже часто використовують інші

держави для відмивання грошей, які вони отримали в результаті корупційної та злочинної діяльності [46].

Корупція в поліції у Великій Британії — це отримання хабарів поліцейськими під час виконання службових обов'язків і зловживання владою. До цієї категорії належать також дисциплінарні проступки, вчинені працівниками міліції щодо громадян, які пов'язані із зловживанням поліцейським службовим становищем. Такі правопорушення регулюються як кримінальним правом, так і дисциплінарним статутом британської поліцейської служби [48].

Окрім того, поширеним у британському суспільстві є поняття «корумповані банкіри», яке часто використовується у пресі. Воно означає співробітників банків, які зловживають своїми функціональними обов'язками в корисливих інтересах. У системі державного управління Великобританії банки та банківські службовці мають особливий статус. Щодо легітимності фінансових операцій ними виконується наглядова функція. Згідно з англійським законодавством, спрямованим на боротьбу з відмиванням грошових коштів, за банківськими службовцями є обов'язок заявляти до Національної служби кримінальної розвідки або поліції про будь-яку підозрілу фінансову операцію. Тож випадки, коли банківські службовці замовчують про такі факти і допомагають злочинцям скоювати фінансові злочини, отримавши за це певну винагороду, розглядаються як банківська корупція.

У Великобританії існують національні традиції боротьби з корупцією. Ще у 1889 році було прийнято перший нормативний акт щодо корупції в державних органах влади, а акти 1906 і 1916 років про упередження корупції стали реакцією суспільства на поширення цього явища [47].

Для відстеження та протистояння корупції у Великобританії у жовтні 1994 року створено так званий Комітет Нолана — Комітет із стандартів публічної сфери. Він є незалежним консультативним органом, що діє при британському урядові. Він був утворений прем'єр-міністром Дж. Мейджором, а від прізвища першого його голови отримав назву — Дж. Нолан. Передумовою

створення цього комітету став публічний скандал. 20 жовтня 1994 року англійською газетою –The Guardian‖ була надрукована стаття, в якій стверджувалось, що два члени парламенту, Т. Сміт та Н. Гамільтон, на користь відомого бізнесмена М. Аль-Файеда в палаті общин ініціювали розгляд низки важливих питань. За даними –The Guardian‖, йшла мова про приблизно 22 питання, а отже в середньому по 2000 фунтів стерлінгів за кожне з яких було заплачено М. Аль-Файедом. Пізніше цей скандал отримав свою назву –гроші-за-питання‖. Т. Смітом були визнані ці звинувачення і був підтверджений той факт, що він отримав від бізнесмена 25000 фунтів стерлінгів та негайно склав повноваження молодшого міністра по справах Північної Ірландії. В свою чергу, Н. Гамільтон наполягав на абсурдності подібних звинувачень, але під тиском прем'єр-міністра Дж. Мейджора 25 жовтня 1994 року також склав повноваження міністра Департаменту торгівлі та промисловості, після появи публікації рівно через п'ять днів [49].

Враховуючи занепокоєння цією справою громадян, прем'єр-міністр в день відставки Н. Гамільтона оголосив, що у Палаті общин буде створений новий орган – Комітет із стандартів публічної сфери. Дослідження стану публічної сфери Сполученого Королівства було віднесено до сфери його компетенцій і стосовно виявлених проблем розробка загальних рекомендацій. Зусилля цього комітету спрямовані на запобігання корупції в основних ділянках суспільного життя, пов'язані, здебільшого, із діяльністю членів парламенту, котрі працюють консультантами фірм, що мають прагнення впливати на ведення державної політики, а також колишніх міністрів і інших посадових осіб, які виконують свої повноваження в тих галузях індустрії, якими перед тим займалися в уряді. Тому на основі результатів роботи цього комітету палатою громад було прийнято рішення щодо призначення парламентського директора стандартів, щодо заборони протекції та оприлюднення додаткових заробітків членів парламенту [51].

З метою запобігання корупції у сфері державного управління у Великій Британії діяльність державних службовців має низку обмежень. Зокрема,

службовцям вищих груп забороняється займатися загальнодержавною політикою, а з дозволу керівництва відповідного міністерства чи відомства вони можуть брати участь у місцевій політичній діяльності. І державним службовцям нижчих груп потрібен такий же дозвіл на участь у політичній діяльності. Через це вони зобов'язані проявляти стриманість і лояльність у всьому, що стосується їхніх установ. Безперешкодно займаються політикою працівники державних торгово-промислових підприємств. Також існують обмеження на участь у фінансових операціях для працівників міністерств і відомств. Вони не повинні брати участь в операціях із земельними ділянками, паями та іншим майном, які можуть призвести до зіткнення їхніх приватних інтересів зі службовими. Після закінчення служби вони можуть займатися деякими видами діяльності лише після отримання спеціального дозволу [47].

Претендент на міністерську посаду у Великій Британії зобов'язаний подати повний список не тільки своїх фінансових інтересів, в якому вказано компанії, де знаходяться його інвестиції, і яким майном він володіє, але також свою дружину і дітей. На співбесіду його запрошують лише після детальної перевірки, під час якої йому можуть порадити відмовитися від співпраці з тією чи іншою компанією та запропонувати перевести свої фінансові заощадження в інші банки [46].

У Великій Британії розслідування дій, які підпадають під ознаки корупції, проводить поліція. У відділі по боротьбі з шахрайством поліції Великобританії існує спеціальний відділ, який розслідує корупцію в державному секторі. Якщо збиток від корупції перевищує 2 мільйони фунтів стерлінгів або злочин є дуже складним або має суспільний інтерес, то такий злочин розслідує Агентство з розслідування серйозних шахрайств, яке діє з 1988 року під егідою Міністерства юстиції Великобританії.

Спецпідрозділ розслідує корупцію в поліції. Він складається з досвідчених поліцейських детективів, які уповноважені проводити такі розслідування. Вони працюють і звітують про результати своєї роботи в МВС.

Обвинуваченням і представництвом у суді в таких випадках займається прокуратура Її Величності.

Особливістю антикорупційної політики Великої Британії є висока активність у цих процесах громадськості, яка відслідковує негативні явища в державі. Більшість публічних дебатів точиться навколо питань лобіювання та купівлі політичного впливу, проблем, які виникають через зміну меж приватної та державної власності, морального клімату, хабарництва, зловживань місцевої влади, поліції, митниці. Постійне інформування громадськості є потужним рушієм антикорупційної політики [11].

Таким чином, в кожному суспільстві проблеми корупції та механізми боротьби з нею мають свої особливості. Як соціальні, так і культурологічні чинники спричиняють вплив на особливості корупційних дій. Розвинуті форми демократії, наявність досконалого антикорупційного законодавства, організаційних та інституційних антикорупційних механізмів, активна діяльність інститутів громадянського суспільства, високий рівень правової та політичної культури дають змогу ефективно запобігати та протидіяти проявам корупції в державах Західної Європи. Саме громадськість у західних країнах розвиненої демократії відіграє велику роль у протидії корупції. Ключовим елементом антикорупційної політики у Великобританії, Франції та Німеччині є поінформованість громадськості.

Отже, враховуючи досвід цих країн, для реалізації ефективної антикорупційної політики в Україні необхідно забезпечити прозорість діяльності органів державної влади, активізацію політичної участі громадян, організований соціальний контроль з боку громадянського суспільства за системою державного управління, запровадити програми правового навчання громадян. Необхідно також імплементувати європейські принципи державотворення та демократії, з боку держави забезпечити чіткий контроль за фінансовими операціями політичних партій та державних службовців, особливо що стосується безготівкового обігу коштів. На нормативно-правовому рівні в рамках антикорупційної політики доцільно розробити «Етичні кодекси» для

державних службовців, а також здійснювати інформаційно-просвітницькі заходи щодо формування у громадськості нетерпимого ставлення до корупції як явища.

3.2. Модернізація інституційних механізмів запобігання корупції в Україні

Процес реформування вітчизняного антикорупційного законодавства є однією з ознак сучасної ситуації в Україні щодо протидії та запобігання корупційним проявам з метою його подальшого приведення у відповідність до міжнародних стандартів. Але, незважаючи на прийняття впродовж 2014–2021 років безлічі нових антикорупційних законодавчих актів Україна, все-таки окремі положення щодо антикорупційних органів, зокрема, ще не повністю відповідають зазначеним стандартам.

Міжнародною спільнотою починаючи з др. пол. XX ст. і по сьогодні велика увага приділяється діяльності у сфері протидії та запобігання корупції. Складовою частиною зазначеної діяльності слугує прийняття міжнародними організаціями актів обов'язкового (конвенції, договори) і рекомендаційного характеру (резолюції, рекомендації, декларації, інструкції) з метою вироблення спільного бачення загроз, які може спричиняти корупція. У підготовці міжнародно-правових актів зазначені документи відіграють ключову роль, що закріпило міжнародні стандарти політики протидії та запобігання корупції, також це стосується створення та налагодження діяльності антикорупційних органів [11].

Відмітимо, що стала пріоритетною сфера протидії та запобігання корупції для таких міжнародних організацій, як: GRECO (–Група держав по боротьбі з корупцією – The Group of States against Corruption) (ГРЕКО); OECD (Організація економічного співробітництва та розвитку – Organisation for

Economic Cooperation and Development) (OECD); ООН; Європейський Союз (ЄС) тощо.

Резолюція ООН –Попередження злочинності та кримінальне правосуддя у контексті розвитку: реалізації та перспективи міжнародного співробітництва. Практичні заходи боротьби з корупцією», що була прийнята на VIII Конгресі ООН із запобігання злочинності (Гавана, 27 серпня – 7 вересня 1990 року), є одним із перших серед прийнятих актів, що містять міжнародно-правові стандарти та інструменти щодо створення спеціалізованого підрозділу по боротьбі з корупцією [12]. Для розробки –антикорупційного документа глобального значення стали підґрунтям основні положення зазначеної резолюції ООН, які визначили міжнародні стандарти щодо спеціального антикорупційного органу, - Конвенції ООН проти корупції, що була прийнята на 58-й сесії Генеральної Асамблеї ООН 31.10.2003 р. (ратифікована Законом України від 18.10.2006 р.). Помітним є те, що у сфері корупції норми цього міжнародного договору вимагали від держав-учасниць наступне:

- створити орган або, у деяких випадках, органи, які за допомогою правоохоронних засобів забезпечуватимуть здійснення запобігання корупції та забезпечити йому (їм) необхідну незалежність, необхідні матеріальні ресурси та спеціалізований персонал;

- наявність органу чи органів або уповноважених осіб, котрі за допомогою правоохоронних заходів спеціалізуватимуться на протидії корупції та яким забезпечуватиметься необхідна самостійність, щоб функції ними могли бути виконані ефективно та без будь-яких неналежних впливів [4].

Серед перших та важливих документів з нормами про необхідність запровадження спеціалізації осіб або органів європейського рівня, що відповідатимуть за протидію корупції, можна назвати резолюцію Комітету Міністрів Ради Європи –Про двадцять принципів боротьби з корупцією» від 06.11.1997 р. та Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією [12].

Для створення та налагодження роботи в Україні антикорупційних органів особливе значення мають рекомендації ГРЕКО та Антикорупційної

мережі для Східної Європи та Центральної Азії, яка здійснює свою діяльність у рамках ОЕСР.

В аспекті даного питання заслуговують на увагу Узагальнені рекомендації для України, прийняті 21.01.2004 р. на виконання Стамбульського плану дій Антикорупційною мережею для Східної Європи та Центральної Азії. В них було наголошено на необхідності створити національного антикорупційного органу, який матиме спеціалізацію та чітко визначені повноваження щодо виявлення, переслідування та розслідування корупційних правопорушень, а під час розслідування корупційних порушень одним із головних завдань його має бути покращення міжвідомчої співпраці між великою кількістю правоохоронних органів, органів фінансового контролю та безпеки (зокрема, чіткі правила щодо звітування та обмін інформацією, у складних справах створення слідчих груп тощо) [46].

Здійснений аналіз змісту відповідних наукових джерел та міжнародно-правових документів дозволяє нам зробити висновок: не зважаючи на те, що основні завдання та функції у сфері боротьби з корупцією можуть виконуватися силами одного або декількох спеціалізованих органів, але спеціалізовані органи або співробітники з відповідними повноваженнями, кваліфікацією та наявною ресурсною базою, мають відповідати за проведення моніторингу та виконання антикорупційних законів і відповідних заходів. Відтак, спеціальний антикорупційний орган повинен бути наділений такими повноваженнями: збирання доказів та застосування спеціальних слідчих заходів; перехоплення інформації, ведення прихованого спостереження, доступ до інформаційних систем та фінансових даних, розслідування під прикриттям; відстеження фінансових операцій, захист свідків та замороження банківських рахунків.

Але право здійснювати вищезазначені та інші повноваження мають підпадати під належну систему протидії та стримувань і підлягати контролю ззовні в межах міжнародних стандартів з забезпечення прав людини. Було покладено в основу зміст цих та інших міжнародних стандартів під час прийняття Закону України –Про внесення змін до деяких законодавчих актів

України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» [10].

Відзначимо, що поряд із багатьма позитивними сторонами щорічної незалежної оцінки ефективності діяльності Бюро, визначення процедури проведення конкурсу на посаду керівника Бюро, здійснення за рішенням суду моніторингу банківських рахунків детективами, запровадження розширеної конфіскації, декларування майна зі сторони публічних службовців, у ньому містяться ризики та окремі суперечливі положення, що свідчить про їхню недосконалість. Наприклад, наявний ризик зловживання детективом Бюро повноваженнями про розслідування за погодженням з прокурором будь-якого злочину. Щодо особливо тяжких злочинів з підслідності Бюро можливість укладення угоди зі слідством про визнання винуватості може виступати іншим ризиком, а це внаслідок корупційних домовленостей про такі угоди може спричинити уникнення відповідальності особою чи особами [12].

Отже, в Україні для ефективної діяльності антикорупційних органів важливим є законодавчо урегульовані всі питання їх діяльності згідно з міжнародними стандартами. Відтак, вищезазначене сприятиме підвищенню ефективності у сфері протидії та запобігання корупції в нашій державі.

При реформуванні правоохоронної системи України кардинальних перетворень потребує механізм організації запобігання і протидії корупції як особливо небезпечного соціального явища, яке становить загрозу національній безпеці та є однією з суттєвих перешкод на шляху розвитку нашої держави. Вчасне виявлення, нейтралізація та запобігання реальним або потенційним загрозам національним інтересам держави у сфері правоохоронної діяльності та боротьби з корупцією є першочерговими завданнями із забезпечення національної безпеки України [48].

Обов'язковою складовою антикорупційної політики України є формування системи правоохоронних органів, які забезпечуватимуть запобігання та протидію корупції, уточнення та розмежування їх завдань і повноважень, оптимізацію структури та штатного розкладу, підвищення рівня

професіоналізму. та відповідальність їх персоналу, подальше впровадження демократичних механізмів у службову діяльність відповідно до світових та європейських стандартів.

Підґрунтям для формування національної системи органів запобігання та протидії корупції став Закон України від 5 жовтня 1995 року –Про боротьбу з корупцією». Цим Законом повноваження щодо боротьби з корупцією покладалися на відповідні підрозділи МВС України, СБУ, органів прокуратури України, а також на інші органи та підрозділи, що створювалися з цією метою відповідно до чинного законодавства. Згодом до системи антикорупційних органів було включено податкову міліцію (1998 року), військову службу правопорядку у ЗС України (2003 року), а також підрозділи внутрішньої безпеки митних органів [46].

Із прийняттям Закону України від 07.04.2011 року –Про засади запобігання і протидії корупції» було визначено наступне, що у сфері протидії корупції система спеціально уповноважених суб'єктів включає в себе: Національне антикорупційне бюро України, спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю МВС України, органи прокуратури. Натомість у межах наданих повноважень визначене законами здійснення координації діяльності правоохоронних органів з питань протидії корупції забезпечувалось Генеральним прокурором України та підпорядкованими йому прокурорами. У сфері протидії корупції виключення з переліку спеціально уповноважених суб'єктів підрозділів податкової міліції, внутрішньої безпеки митних органів, військової служби правопорядку у Збройних Силах України відповідало положенням Кримінальної конвенції РЄ про боротьбу з корупцією та Конвенції ООН проти корупції. Зазначені зміни у системі органів із запобігання та протидії корупції наблизили її до міжнародних стандартів [51].

Згідно з Законом України від 14.10.2014 р. –Про запобігання корупції» [30] у сфері протидії корупції сучасна система спеціально уповноважених суб'єктів включає в себе: органи внутрішніх справ України, органи

прокуратури, Національне агентство з питань запобігання корупції, Національне антикорупційне бюро України.

Зауважимо, що наведений в Законі перелік спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції не виключає того, що до цієї сфери можуть бути залучені інші державні органи. Зокрема, виявлення, припинення та розкриття корупції і організованої злочинності є одним із завдань Служби безпеки України відповідно до Закону України від 25.03.1992 р. «Про Службу безпеки України» [41]. Підрозділи боротьби з корупцією та організованою злочинністю, що функціонують у структурі Служби безпеки України, забезпечують виявлення та припинення корупційних правопорушень, а отже, протидію поширенню корупції в органах державної влади, зрощенню бізнесу і політики, організованої злочинної діяльності як загрозам національній безпеці України.

Як свідчать статистичні дані, тільки за 2014 рік відповідними підрозділами СБУ складено 553 адміністративні протоколи про корупційні правопорушення в органах місцевого самоврядування та державної влади, комунальних та державних підприємствах, організаціях та установах, а також в середовищі осіб, якими надаються публічні послуги; у 153 кримінальних провадженнях, розпочатих за матеріалами СБУ, особам повідомлено про підозру у вчиненні злочинів, з яких 89 – за ст. 368 КК України. Стосовно державних службовців 1-3 категорій розпочато 7 кримінальних проваджень, у тому числі 5 за ознаками одержання неправомірної вигоди [48].

Зауважимо, що у сфері протидії корупції серед спеціально уповноважених суб'єктів до спеціальних антикорупційних органів можна віднести лише два органи – Національне агентство з питань запобігання корупції та Національне антикорупційне бюро України, оскільки сфера Діяльність таких багатофункціональних органів, як органи внутрішніх справ та прокуратура, охоплює ширше коло правовідносин, не обмежуючись антикорупційними заходами.

В той же час Спеціалізована антикорупційна прокуратура має певні ознаки спеціального антикорупційного органу, яка згідно з Законом України від 14.10.2014 р. «Про прокуратуру» на правах структурного підрозділу створена у Генеральній прокуратурі України [40].

Як результат, підсумуємо, що для того щоб забезпечити ефективну протидію корупції, необхідним є: між конкретними інституціями чітке розподілення обов'язків; забезпечення роботи спеціалізованих органів у сфері протидії корупції. Згідно з Пояснювальною запискою до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією Ради Європи ці органи та особи можуть уособлювати спеціальні служби, створені з метою боротьби з корупцією, або спеціалізовані підрозділи в структурах існуючих органів [51].

У вище проаналізованих документах визначено основні критерії та принципи, згідно з якими повинні бути створені спеціалізовані інституції, а також напрацьована безліч прикладів найефективнішої міжнародної практики, оцінки та рекомендації у цій сфері. На основі стабільної законодавчої бази вони мають створюватися незалежно від організаційної моделі та володіти чітко визначеними повноваженнями, їхня діяльність повинна мати відповідність до міжнародних стандартів (незалежність від неправомірного втручання у діяльність, спеціалізація на боротьбі з корупцією, наявність необхідних ресурсів), передова світова практика, а також включати особливості правової системи на національному рівні. А відтак, імплементація міжнародно-правових норм протидії та запобігання корупції у вітчизняне законодавство є важливою гарантією належного виконання міжнародних зобов'язань та сприяти удосконаленню адміністративного, процесуального, кримінально-правового, фінансового та іншого видів законодавства [11].

Окремо ще хотілося відзначити, що Європейський союз запустив в Україні масштабну антикорупційну ініціативу із загальним бюджетом у 15,84 млн. євро з 1 січня 2017 року [10].

За словами Йоханнеса Хана, комісара ЄС з питань європейської політики сусідства і розширення, посилення спроможності новостворених українських

антикорупційних інституцій є метою цієї програми, це стосується також зміцнення зовнішнього контролю громадянського суспільства та ЗМІ за процесом реформ з боку Верховної Ради України.

Ініціатива ЄС розрахована на три роки і складається з трьох елементів.

Перший із них передбачає посилення антикорупційних органів у проведенні розслідувань, кримінальних переслідувань, а також покарання за корупційні злочини.

Другий елемент – створення дорадчої ради міжнародних експертів, яка сприятиме посиленню спроможності Комітету Верховної Ради України з питань запобігання і протидії корупції ретельно досліджувати законодавство у цій сфері та контролювати впровадження реформи.

Сприятиме залученню ЗМІ та громадянського суспільства в антикорупційну діяльність буде третій компонент шляхом надання грантів, особливо це стосується ситуації в регіонах [10].

3.3. Шляхи удосконалення організаційно-правових механізмів державної антикорупційної політики в Україні

Логічним наслідком інтеграційних процесів України є на засадах світових стандартів реформування антикорупційного законодавства, також це перед світовою спільнотою є засобом реалізації зобов'язань, що у сфері запобігання та протидії корупції покликане продовжити імплементацію передового міжнародного досвіду.

На міжнародній арені Україна сприймається як держава, в якій значним чином вражені корупцією всі сфери суспільного розвитку, при цьому ця проблема поширена як на центральному, так і на місцевому рівнях.

Обмеженість можливостей для людського та економічного розвитку, недостатність рівня глобальної конкурентоспроможності держави, зокрема це стосується показника якості державних інституцій, внутрішня та зовнішня

безпека, наявність високого рівня корупції та низького рівня задоволеності громадян діяльністю органів місцевого самоврядування та державної влади – все це характеризує сучасний стан справ в нашій державі.

Кількісні показники подібних наслідків можна простежити:

- за рівнем послуг он-лайн 62-ге місце із 190-ти країн (рейтинг держав-членів ООН);
- у рейтингу Індексу міжнародної конкурентоспроможності 82-ге місце, причому 120-те місці серед 133-х країн - за показником ефективності інституціонального середовища;
- за індикаторами державного управління Світового Банку 143-тє місце серед 212-ти країн;
- за індексом сприйняття корупції Transparency International 146-те місце серед 180-ти країн [1].

В першу чергу, міжнародний рейтинг України низький через обумовленість недосконалості антикорупційного законодавства, більшість правових норм носить декларативний характер, поєднання низької виконавської дисципліни, відсутність дієвих механізмів взаємодії, координації та контроль органів державної влади за реалізацією антикорупційних заходів, а це виникненню корупційних ризиків значною мірою сприяє і, як наслідок, сприяє формуванню корупційного середовища, що сильно ускладнює правильність функціонування всіх державних та суспільних механізмів.

Не тільки на розробку досконалого законодавства має спрямовуватися діяльність з реформування антикорупційного законодавства в межах відповідності міжнародним стандартам у сфері протидії та запобігання корупції, це також і встановлення практичного міжнародного співробітництва, яким забезпечуватиметься гармонізація з положеннями відповідного законодавства міжнародної спільноти вітчизняної правової системи [4].

Україні приєднання до Групи держав Ради Європи проти корупції (ГРЕКО) з 1 січня 2006 року дало можливість прийняти участь в оціночній процедурі, у ході якої відображалися та розкривалися обставини, які можуть

сприяти поширенню або виникненню корупції, з їх усунення надавались відповідні рекомендації.

За результатами спільних першого та другого раундів оцінювання в Оціночному звіті для України було сформовано для реформування законодавства ряд рекомендацій, а також для приведення його у відповідність з міжнародними стандартами у сфері протидії та запобігання корупції.

Але перешкодою для здійснення необхідних змін стало загострення економічної та політичної кризи в державі. На цьому фоні видно те, що Україна наразі спромоглася реалізувати тільки менше третини з рекомендацій ГРЕКО, вживаючи тих чи інших заходів щодо кожної з них [48].

В процесі боротьби з корупцією важливим кроком стало прийняття пакету антикорупційних законів, зокрема: Законів України –Про запобігання корупції», –Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» (втратив чинність) та –Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення», а це, в свою чергу, символізує готовність політичних сил до реальних дій в державі у сфері протидії та запобігання корупції.

З метою усунення суттєвих недоліків та запровадження комплексних системних змін, які можуть призвести до порушення конституційних прав і свобод громадян, а також приведення нормативно-правових актів у відповідність до конституційного принципу верховенства права, міжнародних стандартів у сфері запобігання корупції, забезпечення дотримання інтересів громадянського суспільства та інтересів національної безпеки Міністерством юстиції України розроблено проекти Законів України –Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» [23], –Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» у зв'язку з прийняттям Закону України –Про запобігання корупції» та –Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо вдосконалення процедури здійснення конфіскації» [30].

В цілому, зазначені законопроекти отримали позитивну експертну оцінку фахівців ГРЕКО і були подані для внесення на розгляд Верховної Ради України.

В той же час, на законодавчому рівні неврегульованими є окремі проблемні питання, зокрема це стосується встановлення механізмів вирішення конфлікту інтересів, впорядкування адміністративних процедур, за вчинення корупційних правопорушень притягнення до відповідальності осіб, котрі користуються недоторканністю тощо.

Отже, зрозумілим є те, що є незавершеним реформування вітчизняного антикорупційного законодавства.

На разі невизначеним є також питання, що пов'язане з розробленими проєктами інших нормативно-правових актів, які у зв'язку з введенням в дію зазначених антикорупційних законів також потребують суттєвого доопрацювання.

Вімітимо, що в сучасному українському законодавстві практично відсутні правові засоби, спрямовані на усунення умов та причин, котрі у сфері службової діяльності призводять до виникнення корупційних ризиків [5].

Відповідно до світових стандартів у зв'язку з цим важливим компонентом антикорупційних реформ виступає реформування інституту державної служби.

Запорукою стабільності, ефективності та високого професійного рівня державної служби повинні стати законодавчі гарантії в системі органів державної влади відокремлення адміністративних та політичних функцій, реальне розмежування державних, суспільних та комерційних (приватних) інтересів влади та бізнесу.

Отже, відначимо, що потребує істотного доопрацювання Закон України «Про державну службу» [28], основна увага в якому повинна бути зосереджена на наступному: створення прозорої системи добору кадрів незалежними комісіями, на основі об'єктивних критеріїв просування по службі, впровадження на посадах системи ротації кадрів, що пов'язані з підвищеними корупційними ризиками, підвищення рівня соціального захисту, поширення на всіх публічних службовців вимог та принципів державної служби.

Зокрема, важливим є встановлення загальних вимог до осіб, які уповноважені на виконання функцій місцевого самоврядування або держави, згідно з якими громадськість оцінюватиме неупередженість, доброчесність та ефективність діяльності публічних службовців. Тому щодо запобігання конфлікту інтересів, встановлення на публічній службі правил етики та доброчесної поведінки, контроль за декларуванням доходів та їх витрачанням особами, які уповноважені на виконання функцій місцевого самоврядування або держави, нагальним лишається прийняття відповідних нормативно-правових актів.

Реформування правової бази діяльності правоохоронних органів з урахуванням євроатлантичних європейських та критеріїв є невід'ємним елементом удосконалення антикорупційного законодавства, а також це стосується приведення у відповідність з рекомендаціями та стандартами Ради Європи кримінального законодавства та кримінального судочинства, в правоохоронних органах визначення оптимальної структури та штатної чисельності, виходячи з економічних можливостей та нагальних потреб національної антикорупційної політики держави, усунення частого дублювання різними органами функцій, підвищення рівня відповідальності та професіоналізму на всіх ланках правоохоронного сектору, у службову та повсякденну діяльність подальше впровадження демократичних світових стандартів [28; 30].

На шляху до покращення ефективності протидії та запобігання корупції вагоме значення має забезпечення дієвого контролю за діяльністю правоохоронних органів та органів державної влади у даній сфері з боку громадськості.

Окремо можна відзначити, що у сфері протидії та запобігання корупції впровадження систематичних соціологічних досліджень в різних регіонах держави серед всіх соціальних верств населення є важливим напрямком удосконалення антикорупційного законодавства, це дасть можливість здійснювати якісний моніторинг масштабів та стану поширення корупції в

державі, сприятиме ефективній діяльності антикорупційних органів, проведенню антикорупційної політики та заходів в цілому, це також дозволить виявляти недоліки правового регулювання та проблемні сфери, дозволить на майбутнє формувати відповідні зауваження та пропозиції [11].

Для підвищення рівня обізнаності та правової освіченості населення, в першу чергу, цільової категорії (бухгалтерів, приватних підприємців тощо) вартим уваги залишається і питання підготовки та поширення коментарів та науково-практичних роз'яснень щодо основних антикорупційних законів та антикорупційних новел законодавства.

Не менш важливими в процесі реформування антикорупційного законодавства мають виступити заходи щодо врегулювання проблемних питань з удосконалення системи використання бюджетних коштів та державного майна, надання або з отримання адміністративних послуг шляхом прийняття Адміністративно-процедурного кодексу України, оптимізації фінансування виборчих кампаній та політичних партій, підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів, прокуратури та суддів, удосконалення процедури антикорупційної експертизи, а також підвищення ефективності інституту відповідальності за вчинення корупційних правопорушень [12].

Головним етапом щодо удосконалення антикорупційного законодавства України має стати прийняття нової Національної антикорупційної стратегії, що сучасним умовам розвитку відповідатиме, також базуватиметься на результатах соціологічних опитувань та передових вітчизняних дослідженнях, буде формуватись на основі світового досвіду та розроблених рекомендацій міжнародних організацій щодо моніторингу та за результатами оцінки стану протидії та запобігання корупції в Україні.

Основним завданням Антикорупційної стратегії має бути визначення та формування пріоритетних напрямів діяльності органів державної влади організаційного та нормотворчого характеру, що будуть спрямовані на забезпечення єдиних підходів до формування та реалізації державної антикорупційної політики, зокрема це пов'язане у протидії та запобіганні

корупції з формуванням громадської підтримки дій влади та сприяння підвищенню рівня правової освіченості антикорупційного спрямування, в зонах підвищеного корупційного ризику зниження рівня корупції та у сфері протидії та запобігання корупції активізація міжнародного співробітництва [3].

У цільовій Державній програмі з протидії та запобігання корупції має міститися механізм безпосередньої реалізації стратегічних завдань, в першу чергу це стосується чіткого визначення переліку конкретних заходів, розрока індикаторів оцінки виконання, строки виконання, відповідальні виконавці, а також джерела та обсяги фінансування.

Окрім того, зазначимо, що з врахуванням передового вітчизняного та міжнародного досвіду у сфері протидії та запобігання корупції процес розробки проєктів нормативно-правових актів антикорупційного спрямування має здійснюватися із залученням представників підприємств, наукових установ, об'єднань громадян, міжнародних, соціологічних організацій, залученні незалежних експертів, і з метою надання гласності та для їх обговорення та коментування розроблені проєкти мають бути публіковані в засобах масової інформації [11].

На сьогодні також пріоритетне значення з оцінки корупційних ризиків має запровадження багатоступеневої методики у законодавстві, це проведення формалізованої самооцінки на рівні розробників проєктів нормативно-правових актів і базової офіційної експертизи перед прийняттям відповідного акта на рівні спеціалізованих підрозділів, також має бути експертиза на рівні неофіційної громадської, яка забезпечуватиме існування прозорості процедури нормопроектування та для громадськості доступність інформації, також це і на рівні певної контрольної експертизи, з подальшим узагальненням практичного застосування проведення такої експертизи, при розробленні проєктів актів з метою виявлення та усунення наявних системних недоліків [4].

Реалізація вищезазначених положень може дати змогу сформувати антикорупційне законодавство за світовим зразком, до формування та реалізації державної антикорупційної політики забезпечити єдиний підхід, у найбільш

проблемних сферах суспільних відносин попередити можливість виникнення корупційних ризиків, привести публічне управління та службу в органах місцевого самоврядування та органах державної влади у відповідність із практиками та принципами демократичного врядування, також втілити в національній правовій системі європейські принципи і, як наслідок, значно підвищити міжнародний авторитет нашої держави [6].

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі сформовано низку теоретичних, методичних та практичних положень щодо державних механізмів запобігання корупції та запропоновано шляхи підвищення ефективності державної політики у сфері запобігання та протидії корупції. Основні результати дослідження знайшли відображення у висновках і пропозиціях у контексті визначених у роботі цілей і завдань.

1. Досліджено основні детермінанти корупції та особливості корупційних проявів в державі. Сутність корупції зводить до використання свого службового становища посадовою особою з метою особистого збагачення; до діяльності уповноважених на виконання функцій держави осіб, що спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень з метою одержання матеріальних благ, пільг, послуг та інших переваг; до продажності, підкупності громадських діячів та урядовців.

2. Проаналізовано механізми запобігання корупції в системі публічного управління. В Україні ефективна боротьба проти корупції потребує формування дієвої системи державних органів, належного законодавчого забезпечення, забезпечення належного формування, реалізації та координування антикорупційною політикою, превентивними заходами запобігання корупції. Україна приєдналася до міжнародного антикорупційного руху, при цьому ратифікувавши багато міжнародно-правових документів та на їхній основі розробила та подекуди удосконалила національне антикорупційне законодавство.

3. Виявлено сутність та специфіку антикорупційного законодавства України. З'ясовано, що під антикорупційним законодавством у вузькому змісті слова потрібно розуміти закони та інші нормативно-правові акти, якими щодо запобігання та протидії корупції встановлюються спеціальні законодавчі положення, можуть бути визначені ознаки корупційних правопорушень та наявність відповідальності за їхнє вчинення, здійснюється регуляція діяльності

державних органів або їх спеціальних підрозділів, до компетенції яких входить протидія та запобігання корупційним проявам, координація такої діяльності чи здійснення контролю та нагляду за нею. Проведений аналіз чинного законодавства України засвідчує, що нормативна основа протидії корупції становить близько 100 правових актів, котрі присвячені вирішенню проблем протидії корупції тією чи іншою мірою. Зміни законодавчого поля призвели до налагодження в державі ключових секторів антикорупційної діяльності, а саме: формуванню та моніторингу державної антикорупційної політики; превентивній антикорупційній діяльності; переслідуванню за корупційні дії.

4. Проаналізовано державні механізми реалізації антикорупційної політики в Україні.

Механізмами правового регулювання протидії та запобігання корупції є сукупність юридичних засобів або певних засобів впливу, за допомогою яких забезпечується реалізація державної антикорупційної політики.

У сфері запобігання корупції законодавством України визначено ряд положень, які за змістом є обов'язками, обмеженнями та вимогами до поведінки суб'єктів, на яких дія Закону України –Про запобігання корупції» поширюється. Всі ці інструменти утворюють комплекс антикорупційних механізмів, що запобігають вчиненню корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень, а також інших порушень щодо вимог зазначеного Закону.

Світовим досвідом засвідчено, що на комплексному застосуванні запобіжних, примусових та просвітницьких процедур базуються ефективні антикорупційні програми. А це говорить про потребу спільної участі у цьому процесі інститутів громадянського суспільства та органів влади, відтак за громадськими організаціями мають відслідковуватись функції зворотного зв'язку між політичною або державною владою та самим суспільством. Сама українська влада має бути зацікавленою в співпраці з громадськими організаціями у сфері протидії поширенню корупційних проявів. Це зумовлюється кількома факторами. Низька довіра населення до всього спектру владних та політичних інститутів сприяє поширенню суспільного скептицизму

щодо ініціатив держави у вирішенні проблем з корупцією. Позбавляє громадян ефективних державно-правових механізмів захисту власних прав та свобод корумпована система правосуддя, а це, у свою чергу, посилює вплив неурядових та правозахисних організацій.

5. Досліджено особливості взаємодії держави та громадянського суспільства у сфері запобігання та протидії корупції.

Міжнародна співпраця України наголошує на активізації процесу залучення організації громадянського суспільства та окремих громадян до процедури прийняття рішень в якості важливої передумови протидії проявам корупції. Основними механізмами участі громадських організацій в антикорупційних заходах є: моніторинг діяльності органів влади; здійснення громадського контролю за конкурсним розподілом бюджетних коштів; здійснення захисту прав та свобод громадян і відповідного впровадження каналів та механізмів подання скарг; сприяння забезпеченню в суспільстві інформаційної відкритості щодо стану корупційних проявів та результативності антикорупційних заходів; забезпечення організації просвітницької роботи з окремими соціальними групами та з населенням тощо.

6. Досліджено зарубіжний досвід запобігання корупції. Досліджено механізми управління антикорупційною політикою у Франції, Німеччині та Великій Британії. Антикорупційний правовий механізм Франції спрямований на запобігання та протидію корупції у сфері державного управління, боротьбу зі службовими злочинами державних службовців, протиправною діяльністю політичних партій, зокрема у сфері незаконних джерел фінансування виборчих кампаній. У Німеччині є багато ефективних правових інструментів для викриття випадків корупції. Основою боротьби з корупцією є завдання знищення матеріальної, насамперед фінансової бази існуючих злочинних угруповань. У Великій Британії існують національні традиції боротьби з корупцією. Ще у 1889 році було прийнято перший нормативний акт про корупцію в органах державної влади, а реакцією суспільства на поширення цього явища стали акти 1906 та 1916 років про упередження проти корупції.

7. Запропоновано шляхи удосконалення організаційно-правових та інституційних механізмів державної антикорупційної політики в Україні.

Головним етапом щодо удосконалення антикорупційного законодавства України має стати прийняття нової Національної антикорупційної стратегії, що сучасним умовам розвитку відповідатиме, також базуватиметься на результатах соціологічних опитувань та передових вітчизняних дослідженнях, буде формуватися на основі світового досвіду та розроблених рекомендацій міжнародних організацій щодо моніторингу та за результатами оцінки стану протидії та запобігання корупції в Україні.

Здійснений аналіз дозволяє зробити висновок: не зважаючи на те, що основні завдання та функції у сфері боротьби з корупцією можуть виконуватися силами одного або декількох спеціалізованих органів, але спеціалізовані органи або співробітники з відповідними повноваженнями, кваліфікацією та наявною ресурсною базою, мають відповідати за проведення моніторингу та виконання антикорупційних законів і відповідних заходів. Відтак, спеціальний антикорупційний орган повинен бути наділений такими повноваженнями: збирання доказів та застосування спеціальних слідчих заходів; перехоплення інформації, ведення прихованого спостереження, доступ до інформаційних систем та фінансових даних, розслідування під прикриттям; відстеження фінансових операцій, захист свідків та замороження банківських рахунків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Transparency International: Україна. Офіційний веб-портал. URL: <https://ti-ukraine.org>.
2. Ахтирська Н. Міжнародний досвід боротьби з корупцією як вектор формування національної антикорупційної політики: огляд законодавства Румунії. *Віче*. № 18, 2015. – С. 9-11.
3. Багрій-Шахматов Л.В. Кримінально-правові та кримінологічні проблеми корупції, тіньовій економіці та боротьбі з ними. Одеса: *Ластар*, 2021. 530 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. К.: ВТФ Перун, 2013. 1440 с.
5. Вешняков О.О. Вільні та демократичні вибори як перешкода політичній корупції. *Організована злочинність, тероризм та корупція: Кримінологічний щоквартальний альманах*. Вип. 1. К.: Юрист, 2013. С. 73.
6. Голосніченко І. П. Подолання корупції як нівелювання прав і свобод людини і громадянина. *Міжнародне право і національне законодавство*: зб. наук. пр. профес.-виклад. складу кафедр правових дисциплін / редкол.: В. Л. Чубарєв (голова) та ін. – К.: Правові джерела, 2021. Вип. 1. С. 39–48.
7. Дмитренко Е. С. Міжнародні стандарти створення і діяльності спеціального антикорупційного органу та проблеми їх впровадження в Україні. *Вісник Національної академії прокуратури України*. № 1, 2015. С. 29–34.
8. Дмитренко Е. С. Проблеми створення та діяльності антикорупційних органів в Україні. Антикорупційна політика України: актуальні проблеми забезпечення ефективності: збірник матеріалів інтернет-конференції (Київ, 29 травня 2015 року). – К.: Національна академія прокуратури України, 2015. С. 82-86.
9. Дудоров О. Корупція. Варіації на тему хабарництва *Віче*. 2012. № 8. С. 6–9.

10. ЄС запустив масштабну програму боротьби з корупцією в Україні. День Київ.ua. Червень, 2017. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/news/010617-yes-zapustyv-masshtabnu-programu-borotby-z-korupciyeyu-v-ukrayini>.

11. Задирака Н., Кабанець Р. Світовий досвід запобігання та протидії корупції: до питання про інтеграцію законодавства України до права Європейського Союзу. Віче. – № 10, 2014. URL: <http://veche.kiev.ua/journal/4201/>.

12. Запобігання та протидія проявам корупції (для працівників органів державної влади та місцевого самоврядування I–VII категорії посад): посіб./ Братель С. Г., Василевич В. В., Золотарьова Н. І. та ін. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2012. URL: <https://studfiles.net/preview/5129818/>.

13. Керницька М. Стан та перспективи у антикорупційній діяльності на міжнародному рівні. Вісник Львівського Університету. 2010. Вип. 44. С. 392-395.

14. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (ратифікована Законом України від 18 жовтня 2006 року № 251-V): станом на жовтень 2021 року. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.

15. Конституція України: Закон України : станом на жовтень 2021 року. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/254к/96-вр>.

16. Концепція адміністративно-правового забезпечення протидії корупції в Україні: наук.-аналіт. доп. / [В. І. Литвиненко, П. Я. Пригунов та ін.]; за заг. ред. д-ра юрид. наук В. І. Литвиненка. Київ: ДП –Вид. дім –Персонал, 2016. 89 с.

17. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) від 27 січня 1999 року: станом на жовтень 2021 року. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_101.

18. Новіков О. Світовий досвід функціонування спеціалізованих антикорупційних органів. Ефективність державного управління: збірник

наукових праць. Вип. 43, 2015. URL: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/edu_43/fail/8.pdf.

19. Підбережний Н. П. Антикорупційна політика в країнах Західної Європи: досвід для України. *Ефективність державного управління*: збірник наукових праць. Вип. 37, 2013. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2013_37_18.

20. Про аудиторську діяльність: Закон України від 22 квітня 1993 року № 3125-XII: станом на жовтень 2021 року. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/3125-12>.

21. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21 грудня 2016 року № 1798-VIII: станом на жовтень 2021 року. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>.

22. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигодоодержувачів юридичних осіб та публічних діячів: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1701-VII: станом на жовтень 2021 року. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1701-18>.

23. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення: Закон України від 07 квітня 2011 року № 3207-VI: станом на жовтень 2021 року. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3207-17>.

24. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції: Закон України від 12 лютого 2015 року № 198-VIII: станом на жовтень 2021 року. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/198-19>.

25. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції: Закон України від 08 жовтня 2015 року № 731-VIII: станом на жовтень 2021 року. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/731-19>.

26. Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 року № 4572-VI: станом на жовтень 2021 року. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.

27. Про державну податкову службу в Україні: Закон України від 04 грудня 1990 року № 509-XII: станом на жовтень 2021 року. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/509-12>.

28. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII: станом на жовтень 2021 року. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

29. Про дипломатичну службу: Закон України від 20 вересня 2001 року № 2728-III: станом на жовтень 2021 року. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/2728-14>.

30. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII: станом на жовтень 2021 року. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/1700-18>.

31. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1702-VII: станом на жовтень 2021 року. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.

32. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1699-VII: станом на жовтень 2021 року. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>.

33. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року № 2136-VIII: станом на жовтень 2021 року. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>.

34. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09 квітня 1999 року № 586-XIV: станом на жовтень 2021 року. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/586-14>.

35. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII: станом на жовтень 2021 року. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/main/1698-18>.

36. Про Національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 року № 679-XIV: станом на жовтень 2021 року. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/679-14>.

37. Про національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII: станом на жовтень 2021 року. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19/page>.

38. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30 червня 1993 року № 3341-XII: станом на жовтень 2021 року. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/main/3341-12>.

39. Про підприємництво: Закон України від 07 лютого 1991 року № 698-XII: станом на жовтень 2021 року. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/698-12>.

40. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII: станом на жовтень 2021 року. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1697-18/page>.

41. Про Службу безпеки України: Закон України від 25 березня 1992 року № 2229-XII: станом на жовтень 2021 року. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/main/2229-12>.

42. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07 червня 2001 року № 2493-III: станом на жовтень 2021 року. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/2493-14>.

43. Про статус суддів: Закон України від 15 грудня 1992 року № 2862-ХІІ: станом на жовтень 2021 року. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2862-12>.

44. Про утворення Національного агентства з питань запобігання корупції^ Постанова Кабінету Міністрів України від 18 березня 2015 року № 118: станом на жовтень 2021 року. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/118-2015-п>.

45. Резолюція (97) 24 Комітету міністрів Ради Європи –Про двадцять принципів боротьби з корупцією|| від 06 листопада 1997 року: станом на жовтень 2021 року. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_845.

46. Тіньков А. Л. Особливості протидії політичній корупції в країнах ЄС. URL: www.academy.gov.ua.

47. Угода про асоціацію України з Європейським Союзом від 27 червня 2014 року: станом на жовтень 2021 року. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu_ukraine/association_agreement/index_uk.htm.

48. Чемерис І. В. Особливості етимології терміна –корупція||. Держава і право. Вип. № 50. К., 2010. С. 546-551.

49. Чемерис І. Зарубіжний досвід протидії корупції в системі державного управління. Стратегічні пріоритети. № 3(12), 2009. С. 13–16.

50. Чепелюк В. Досвід зарубіжних країн у боротьбі з корупцією. URL: <http://uspishnaukraina.com.ua/strategy/69/244.html>.

51. Чубата Л. Міжнародний досвід боротьби з проявами корупції. *Часопис Київського університету права*. № 2, 2010. С. 14-17.